

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Gyöngy Mónika

Az EK Római Egyezmény rendeletté alakítása és hatásai

A 2007. évi Országos Tudományos Diákköri Konferencián 3.
helyezés a nemzetközi jogi szekcióban

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	3
I. cím. A Római Egyezmény létrejötte, rendeletté alakításának indokai és az első lépések	5
1. Az Egyezmény megalkotásának célja és a létrejöttéhez vezető út főbb lépései.....	5
2. A rendeletté alakítás gondolatának megjelenése, a Zöld Könyv és az első eredmények.....	6
II. cím. A közösségi minimum standardok és a nem állami jog helyettesítő alkalmazandó joggá választásának kérdései.....	9
I. fejezet. A Bizottság által feltett és jelen dolgozatban kifejtendő kérdések.....	9
II. fejezet. A közösségi minimum standardok dilemmai.....	10
1. A közösségi minimum standardok létrehozásának fő indoka.....	10
2. A legjelentősebb válaszok áttekintése.....	10
3. A Róma I. rendelettervezet megoldási javaslata.....	14
III. fejezet. A jogszabálynak nem minősülő jogforrások, mint a felek által választott alkalmazandó jog.....	16
1. Bevezető áttekintés.....	16
2. A legjelentősebb válaszok áttekintése.....	18
3. A Róma I. rendelettervezet megoldási javaslata.....	28
III. cím. Az 1979. évi 13. számú törvényerejű rendelet és a rendelettervezet kapcsolata	30
I. fejezet. A Kódex szabályainak alkalmazása a Római Egyezmény hatályba lépését követően – a jelenleg hatályos állapot.....	30
1. A Kódex és a Római Egyezmény egymáshoz való viszonya.....	30
2. A tárgyi hatály összevetése.....	30
3. A felek jogválasztási szabadsága és a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog.....	31
4. A fogyasztói -, és az egyéni munkaszerződések szabályozása.....	32
5. A Kódex jelenleg nem alkalmazható rendelkezései, szabályai.....	32
II. fejezet. A Róma I. elfogadása utáni állapotok, avagy a magyar nemzetközi magánjogi szabályok jövője.....	34
1. A tárgyi hatály összevetése, avagy mire terjed ki a jövőben a Kódex hatálya.....	34
2. A felek jogválasztási szabadsága és a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog.....	34
3. A fogyasztói -, és az egyéni munkaszerződések szabályozása.....	35
Összegzés.....	37
Függelék.....	38

Bevezető

Nem könnyű feladat a dolgozat témáját jól megválasztani. Egyszerre kell figyelemmel lenni arra, hogy a választott téma az író - és az olvasók számára is - érdekes legyen, rendelkezésre álljon megfelelő jogirodalmi háttér, ugyanakkor a téma aktuális is legyen, és a dolgozat írójának lehetőséget adjon saját véleménye, álláspontja kifejezésére is. Az EK Római Egyezménye a szerződésekre alkalmazandó jogról minden fent említett szempontnak megfelel, azonban a teljes Egyezmény bemutatására a dolgozat terjedelmének korlátozott volta nem ad lehetőséget.

Mindezek alapján a választásom a Római Egyezmény rendeletté alakításának folyamatára, ezen belül is a közösségi minimum standardok és a nem állami jog alkalmazandó jogként megválasztásának lehetőségére esett.

A Római Egyezmény alapja a felek akarati autonómiája, mely elv megjelenését a XVI. században, Molinaeus¹, francia jogtudós nevéhez köthetjük. Molinaeus műveiben² elsősorban a házassági szerződés és a törvényes házassági vagyoni jog kérdéseivel foglalkozott, ez volt az a terület, amelyen a felek akarati autonómiájának elmélete megszületett, és innen terjedt át a kötelmi szerződések területére. Ebben az időszakban a felek autonómiáját teljes körűnek gondolták, melynek még a XIX. században is csak egyetlen korlátját ismerték el: a perbíróság államának közrendjét. A XX. század jeles jogi gondolkodói³ hangsúlyozni kezdik, hogy a felek akarata nem szuverén, nem áll a törvény felett, csak abban a körben érvényesülhet, amelyet a szerződésre a felek jogválasztásának hiányában alkalmazandó jog számára kijelöl.

Láthatjuk, hogy a felek jogválasztási szabadsága az idők folyamán egyre inkább korlátok közé szorult. Ennek a folyamatnak kívánt véget vetni, és a felek akarati autonómiáját kibővíteni a későbbiekben ismertetendő és pontosan megjelölt, jelen dolgozat középpontjában álló ún. Zöld Könyv, amely a szerződésekre alkalmazandó jog közösségi jogi szabállyá alakításának első lépéseként jött létre.

---

¹ In: Szászy István: A szerződő felek jogszabályválasztó joga a nemzetközi kötelmi jogban, Budapest, Tébe Kiadóvállalata, 1929., 5-15

² Legjelentősebb művei: Concilium LIII és a Cunctos Populos törvényhez írott kommentárja

³ Például Annuaire, Weiss, Surville és Arthuys

I. cím. A Római Egyezmény létrejötte, rendeletté alakításának indokai és az első lépések

1. Az Egyezmény megalkotásának célja és a létrejöttéhez vezető út főbb lépései

1.1. A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló Római Egyezmény⁴ az Európai Közösségek tagállamai jogharmonizációs törekvésének eredményeképp született abból a célból, hogy a közös piac megfelelő működését elősegítsék.

Bár jelen dolgozat témája alapvetően a Római Egyezmény rendeletté alakításának folyamata és dilemmái, azért mindenképpen fontosnak tartom, hogy röviden áttekintsem az Egyezmény létrejöttének előzményeit is, melynek a főbb lépései az alábbiak.

1.2. Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó 1957. évi Római Szerződés 220. cikkében foglalt felhatalmazás⁵ alapján a Közösség hat alapító tagállama 1968. szeptember 27-én *Egyezményt kötött Brüsszelben a Polgári és Kereskedelmi Ügyekben Hozott Döntések Kikényszerítéséről*, mely egyezmény 1973-ban hatályba is lépett. Később ehhez csatoltak egy jegyzőkönyvet, melyben rögzítették a szerződő felek az Európai Közösségek Bíróságának az egyezmény értelmezésére vonatkozó jogát. 1978-tól a szerződő felek köre folyamatosan bővült, Dánia, Anglia, Írország, Görögország, majd Spanyolország és Portugália is csatlakozott.

1.3. A Brüsszeli Egyezmény létrejöttével párhuzamosan egy *másik Egyezmény is aláírásra került Luganoban 1988. szeptember 16-án*. Ezen Egyezmény megalkotásának célja az volt, hogy azt az Európai Gazdasági Közösség tagállamai és az Európai Szabadkereskedelmi Társaság, ismertebb nevén az EFTA⁶ tagállamai között alkalmazható legyen. A Luganoi Konferencia tárgyaló feleinek fő célja egy olyan egyezmény megalkotása volt, amely az *1968-as Brüsszeli Egyezmény szövegétől csak a legszükségesebb mértékben tér el, és így Nyugat-Európa államaiban egy viszonylag egységes szabályozási rendszert alakít ki a tagállami döntések kikényszerítésére vonatkozóan*⁷. A Brüsszeli és a Luganoi Egyezmény közötti egyik leglényegesebb és legtöbbet emlegetett eltérés az, hogy az utóbbi egyezmény értelmezésére az Európai Bíróság nem rendelkezik felhatalmazással.⁸

1.4. A Szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló *Római Egyezményt, amely 1980. június 19-én született meg, a Brüsszeli Egyezmény továbbfejlesztésének szánták*. Ez nem kifejezetten az EKSZ 220. cikkén alapul, azonban ez is a közös piac működése kapcsán jogharmonizációs törekvések következtében jött létre.

⁴ A továbbiakban az Egyezmény kifejezést a Római Egyezményre utalásként kívánom használni

⁵ „A tagállamok, amennyiben szükséges, tárgyalásokat folytatnak egymással annak érdekében, hogy állampolgáraik javára biztosítsák: ... a bírósági határozatok és a választottbírói határozatok kölcsönös elismerésére és végrehajtására vonatkozó alakosságok egyszerűsítését.”

⁶ European Free Trade Association

⁷ *Morris: The Conflict of Laws*. Sweet & Maxwell Kiadó, 1949., 4. kiadás 256-275

⁸ *Pfender Richard: The European Contracts Convention - The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts*. London, Sweet & Maxwell Kiadó, 1991. 5-10

1.5. Az Egyezmény által kialakított szabályok beváltották a hozzá fűzött reményeket, és a részes felek száma folyamatosan nőtt. *Magyarország a 2005. április 14-én aláírt csatlakozási szerződést követően a 2006. évi XXVIII. törvénnyel hirdette ki az Egyezményt.* Ettől az időponttól kezdve a magyar jogalkalmazás szembe találja magát azzal a helyzettel, hogy az Egyezmény szabályai felülírják az a Nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. számú törvényerejű rendelet⁹nek erre vonatkozó, és az Egyezmény rendelkezéseivel össze nem egyeztethető, ellentétben álló rendelkezéseit.

A *Kódexnek ezt a szubszidiárius jellegét* a nemzetközi jog általános szabályai biztosítják, és ugyanakkor maga a tvr. is rögzíti a 2.§¹⁰-ban.

Egy lényeges különbség például a Kódex és az Egyezmény szabályai között, hogy míg a Kódex a jogválasztás hiányában alkalmazandó jogot egy hármas lépcsőben¹¹, pontosan leszabályozva, rangsort előírva határozza meg, addig a Római Egyezmény eltekint ettől a szigorú beszabályozottságtól: elismerve és vélelmezve a jogalkalmazó jogi szaktudását és hozzáértését, egyedül a legszorosabb kapcsolat kapcsolóelvét rögzíti. Ezt valójában a Kódex-béli szabályozás egy professzionálisabb összefoglalásának tekinthetjük.

A rendelkezésre álló mennyiségi korlát, és a dolgozat témájának szem előtt tartása okán nem kívánok a továbbiakban a Kódex és az Egyezmény közötti szabályozásbeli eltérésekkel foglalkozni, ez a téma önálló dolgozat témája lehetne.

2. A rendeletté alakítás gondolatának megjelenése, a Zöld Könyv és az első eredmények

2.1. A Római Egyezmény kialakulásával, létrejöttének okaival és eredményeivel már több dolgozat és értekezés foglalkozott, így nem találom szükségesnek ezek ismételt összefoglalását. Fontosabbnak, és aktuálisabban érzem viszont a továbbiakban a legújabb fejlemények ismertetését, azaz a Római Egyezmény rendeletté alakítására tett lépések bemutatását. Érdekes jelenség a magyar jogalkalmazás szempontjából, hogy a magyar bírói gyakorlat jelenleg ismerkedik az Egyezmény folytán bevezetett, megváltozott szabályokkal, azonban már napirenden is van annak közösségi rendeletté alakítása, ami természetesen nemcsak formai és így kötőerőbeli változásokat, hanem érdemi változtatásokat is jelent.

A rendeletté alakítás a téma fontosságát már önmagában jelzi, hiszen *a közösségi rendelet a jogegységesítés eszköze, amely általános hatállyal bír, teljes egészében kötelező és közvetlenül alkalmazható valamennyi tagállamban.* A rendelet „felülírja” az *ellentétes tartalmú nemzeti jogszabályokat.* Tekintsük most át azt a folyamatot, melynek eredményeképp eljutottunk a rendelettervezet¹² kialakításához, melyet a szakirodalom a „Róma I.”¹³ elnevezéssel illet (megkülönböztetendő az ugyancsak kidolgozás alatt álló, a deliktuális kötelekre alkalmazandó jogról szóló „Róma II” rendelettervezettől).

⁹ A továbbiakban: Kódex

¹⁰ „Nem lehet alkalmazni e törvényerejű rendeletet olyan kérdésben, amelyet nemzetközi szerződés szabályoz.”

¹¹ Első: nevesített (nominát) szerződéstípusokra, második lépcső: nevesítetlen (innominát) szerződésekre, harmadik lépcső: a legszorosabb kapcsolat kapcsolóelvének alkalmazásával

¹² A továbbiakban: Róma I.

¹³ COM (2002) 654 final

2.2. 2003. januárjában az EK Bizottsága megjelentette az ún. „Zöld Könyvet”, a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 1980-as Római Egyezménynek közösségi jogintézménnyé való átalakításáról és modernizációjáról (a továbbiakban: Zöld Könyv). A Zöld Könyv megjelenése nagyon fontos előrelépésnek tekinthető a nemzetközi kollíziós magánjognak a közösségen belüli egységes kodifikációja felé.

A rendeletté alakítás fontos előnyökkel járhat, mivel jelenleg a tagállamok szabadon döntenek arról, hogy csatlakozni kívánnak-e az Egyezményhez, vagy sem. Ebben a helyzetben az Unió minden egyes bővülésekor fennáll annak igénye, hogy az újonnan csatlakozó országok ratifikálják az Egyezményt annak érdekében, hogy rájuk is alkalmazandó legyen, és így az Európai Unió belül az egységes szabályozás továbbra is fennálljon. Ez nagyon lassú és nehézkes eljárás, ami akár évekig is eltarthat. Amennyiben azonban kötelező erővel bíró közösségi joganyaggá válnak az Egyezményben rögzített szabályok, úgy azok az új tagállamokra már a Közösséghez való csatlakozással, automatikusan alkalmazhatóak és alkalmazandóak lesznek, azok jogalkotó szerveinek mindennemű közreműködése nélkül.

A Zöld Könyv közzétételekor a Bizottság célja az volt, hogy nyilvános vitát indítson el a Római Egyezmény átalakításáról és modernizálásáról. A kezdeményezés a Brüsszel I.¹⁴ - ami a tagállamok közötti kapcsolatokban az 1968. évi Brüsszeli Egyezmény helyébe lépett - és a Szerződésen kívüli kötelezettségekre alkalmazandó jogra vonatkozó Európai Parlamenti és Bizottsági rendelet tervezetének, a Róma II.¹⁵-nek a mintáján alapul, és nagyon hasonló jellemzőkkel bír. A Zöld Könyvben *a Bizottság felhívta az összes érdekelt felet, hogy az átalakítással és a modernizálással kapcsolatos véleményeiket 2003. szeptember 15-ig nyújtsák be.* A Bizottság iránymutatásul a Zöld Könyvben konkrét kérdések jelölt meg, melyhez természetesen további, a témához kapcsolódó véleményeket is csatolni lehetett.

2.3. A Zöld Könyvre összesen 82 válasz érkezett. A választ adók között szerepeltek **államok** (Németország, Csehország, Hollandia, Norvégia, Ausztria, Finnország, Svédország és az Egyesült Királyság), **ipari szervezetek** (pl. a Német Ipari Szövetség¹⁶, a Párizsi Kereskedelmi és Ipari Kamara¹⁷, a Német Kereskedelmi és Ipari Kamara¹⁸, a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara¹⁹, és az Osztrák Gazdasági Kamara²⁰), **pénzügyi szervezetek** (melyek között említést érdemel például a francia Association Française des Entreprises d'Investissement, az osztrák Bausparkasse der Österreichischen Sparkassen, a német Bundesverband deutscher Banken, az Európai Biztosítók Társasága²¹, a Bankok Együttműködésének Európai Szövetsége²², az Európai Bankszövetség, a Nemzetközi Csereügylet- és Értékpapír Szövetség, és a Londoni Befektetési Bankok Szövetsége), valamint **egyéb szervezetek** (melyek közül említeném például az EMOTA²³-t, az EuroCommercet, a British Music Rights-ot és a LEASEEUROPE-t).

¹⁴ A Tanács 2000. december 22-i 44/2001/EK rendelete

¹⁵ COM (2003) 427 végleges

¹⁶ Bundesverband der Deutschen Industrie

¹⁷ Chambre de Commerce et d'Industrie de Paris

¹⁸ Deutscher Industrie- und Handelskammertag

¹⁹ International Chamber of Commerce

²⁰ Wirtschaftskammer Österreich

²¹ Comité Européen des Assurances

²² European Association of Co-operative Banks

²³ European Mail Order and Distance Selling Trade Association

A fentiekén túl véleményt nyilvánítottak a feltett kérdésekre *fogyasztói szervezetek* (a jelentősebbek: az Európai Fogyasztók Szervezete, azaz a BEUC, a Bundesarbeitskammer Österreich, a Confédération Syndicale des Familles és a Familles Rurales), *jogi szervezetek* (például a Bar Council of England and Wales, a Bundesrechtsanwaltskammer, a Deutscher Richterbund és az Österreichischer Rechtsanwaltskammertag), és *tudományos társaságok*, (mint például a European group for private international law, A Max-Planck Intézet, a Nordic Group for Private International Law, az UNIDROIT Intézet és a Hamburgi Egyetem professzorai).

A válaszok egy része nagyon részletes, kiterjed minden feltett kérdésre. Ilyen válaszokat adott például a Max Planck Intézet, vagy a Hamburgi Egyetem. Ezzel szemben a szakmai érdekképviseltek csak az őket érintő, számukra fontos kérdésekkel foglalkoznak. Ilyen, csak néhány kérdést érintő választ adott például a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara vagy a British Music Association.

A kérdésekre adott válaszokból kitűnik, hogy vannak olyan kérdések, amelyekben a választ adók többnyire egységes álláspontot képviselnek, például abban, hogy az Egyezmény formája rendelet legyen, nem pedig irányelv. Vannak azonban olyan kérdések is, amelyek terén egyetértés nincsen, ilyen például az, hogy a különböző nemzetközi egyezményeket, vagy a lex mercatoriát meg lehet-e jelölni alkalmazandó jogként állami jog alkalmazása nélkül is. Mindezekről részletesebben a II. cím alatt kívánok részletesebben szólni.

II. cím. A közösségi minimum standardok és a nem állami jog helyettesítő alkalmazandó joggá választásának kérdései

I. fejezet. A Bizottság által feltett és jelen dolgozatban kifejtendő kérdések

Az EU Bizottság összesen 20 kérdést intézett a tagállamokhoz, mely kérdések átfogták az Egyezmény alkalmazásának jelenlegi állapotát, és a jövőbeli változtatások kapcsán kialakult véleményeket is. A feltett kérdések közül továbbiakban csak két kérdéssel kívánok foglalkozni a rendelkezésre álló hely szűke miatt, mely két kérdés a következő:

- 1.) *Álláspontja szerint egy jövőben létrehozandó joganyagban tartalmaznia kellene olyan általános klauzulát, ami közösségi minimum standardok alkalmazását garantálja abban az esetben, ha a szerződés minden tényállási eleme, vagy legalábbis sok igen jelentős tényállási eleme a közösséghez kapcsolódik? Ön szerint a 3.1.2.2-ben javasolt megszövegezés biztosítja-e a kitűzött cél megvalósulását? (4. kérdés)*

- 2.) *A feleket fel kell-e jogosítani valamely nemzetközi egyezménynek a közvetlen választására (mint alkalmazandó jog), vagy általános jogelveket választhassanak? Mik az érvei vagy ellenérvei ezzel a megoldással szemben? (8. kérdés)*

II. fejezet. A közösségi minimum standardok dilemmái

1. A közösségi minimum standardok létrehozásának fő indoka

Az Európai Unió tagállamai számos nemzetközi egyezménynek tagjai, mely egyezmények „felülírják” a tagállamok nemzeti szabályait: a jogalkalmazás során elsőbbséget élveznek. *Annak figyelemmel kísérése, hogy melyik állam milyen egyezmény szerződő fele, bonyolult, hosszadalmas feladat, ráadásul a lista állandóan változik, hiszen a tagállamok újabb és újabb egyezményekhez csatlakoznak.* A közös minimum standardok kialakítása egy újabb lépés lehetne az egységesítés terén, ami tekintettel arra, hogy csak a legalapvetőbb kérdésekre korlátozódna, nem érintené súlyosabban a tagállamokat a jogalkotási szabadságukban, mint a jelenleg is elfogadott és alkalmazott rendeleti szabályozás.

2. A legjelentősebb válaszok áttekintése

2.1. A minimum standardok szükségességére vonatkozó vélemények

a.) A *norvég* válasz azt emeli ki, hogy a szerződéses kötelezettségekre vonatkozó szabályok alapelve a *jogválasztás szabadsága*, ami a kereskedelemben hivatásszerűen részt vevő felek által jól ismert és ilyen felek közötti kapcsolatokban megfelelően működő jogintézmény. Ennek alapján *nem látják szükségesnek minimum standardok létrehozását* az ilyen jogviszonyokra és szerződésekre. Rámutatnak arra is, hogy a szakmabeliség kritériuma hiányzik a *fogyasztói szerződések* esetében, ezért itt *mégis hasznos lehet meghatározni a szabályoknak egy olyan minimális kötelező szintjét*, amely alól a felek külföldi jog választásával sem „szerződhetnek ki”. A kiszolgáltatottabb helyzetben levő fogyasztók védelmét a norvégok szerint jobban szolgálhatná a minimumstandardok megléte, azonban csak a fogyasztói szerződések esetében.

b.) Az *Egyesült Királyság* kormánya *sem támogatja a minimum standardok felvetését*.

Álláspontjuk szerint a Római Egyezmény jogválasztásra vonatkozó garanciális szabályai megfelelően kidolgozottak, és nincs olyan gyakorlati probléma az alkalmazás során, amelyet a közösségi minimum standardok kidolgozása orvosolni tudna. Azonban ők is kiemelik, hogy a *fogyasztói és a munkaszerződések kapcsán kivételesen mégis szükséges lehet* ilyen garanciális közös szabály megalkotása, de hangsúlyozzák, hogy ez csak a felek egyenlőtlen pozíciójából adódik. Tisztában vannak ők is a problémával, melyet a Zöld Könyv is kiemelt, vagyis hogy a fogyasztói szerződések esetében gyakoriak az olyan esetek, mikor bár minden tényállási elem a Közösséghez kapcsolódik, mégis valamely harmadik ország jogát kell alkalmazni. Elismerik azt is, hogy a Római Egyezmény 1980-as megalkotása óta a nemzetközi kereskedelem erősen felélénkült, és a felek jogválasztása már nem azt a szerepet tölti be ezen szerződések esetében, melyet az Egyezmény megalkotásakor szántak neki. Mindennek fényében az angol válasz is *szükségesnek tartja egy az Egyezmény 3.cikk (3) bekezdésében foglalt szabályok kiterjesztő értelmezését* úgy, hogy amennyiben a jogválasztás időpontjában minden egyéb tényállási elem egy vagy több Közösségi tagállamhoz kapcsolódik, akkor a közösségi jog alkalmazása alól a felek ne szabadulhassanak harmadik ország jogának választásával. Fontos kiemelni, hogy ez nem jelenti az

5. cikkben foglalt szabályok háttérbe szorítását, vagyis azt, hogy a fogyasztói szerződések esetében mindig a fogyasztó szokásos tartózkodási helyének tagállama szerinti jogot kellene alkalmazni.

Összegezve a fentieket, az angol vélemény szerint a Zöld Könyvben javasolt általános szabályozás kialakítása aláásná a felek autonómiájának alapelvét, vagyis magát az Egyezményt.

c.) A **European Banking Federation** az European Association of Co-Operative Banks-hoz nagyon hasonlóan *ellenzi a minimum standardok létrehozását* azon az alapon, hogy egy ilyen rendelkezés a felek szerződési szabadságát, és így a Római Egyezmény egyik alapelvét sértené. Szintén hivatkoznak a dépechage lehetőségének megnövekedésére, és arra is, hogy a Zöld Könyv Bizottság által előterjesztett javaslatának szövege nem elfogadható, mivel a „közösségi jog kötelező szabályainak” körét *nem határozza meg, így az bizonytalanságokat eredményez.*

Újdonságként megkülönböztetik a vállalat és vállalat közötti²⁴ szerződéseket, és a vállalat és fogyasztó között²⁵ létrejött szerződéseket. A B2B szerződések esetében a javaslat szerint a lehető legnagyobb teret kell biztosítani a felek szerződési szabadságának, ami azt jelenti, hogy ezek esetében a minimum standardok létrehozása sokkal inkább akadályt jelentene a piaci szereplők számára, mint előnyöket. A B2C szerződések esetében viszont elismerik, hogy a fogyasztónak védelemre van szüksége, viszont úgy ítélik meg, hogy ezt a jelenleg hatályos 5. cikk megfelelő módon biztosítani tudja. A javaslat szerint az Egyezmény 5. cikkét csak annyiban kellene megreformálni, hogy az lépést tartson a technika fejlődésével (távértékesítés, elektronikus kereskedelem).

d.) A **European Federation of Building Societies** az előbbiekkal szemben a közösségi minimum standardok létrehozásának szükségessége mellett érvel, és a Zöld Könyvben javasolt megoldást²⁶ teljesen elfogadhatónak tartja.

e.) Az **International Swaps and Derivatives Association** szerint, míg a fogyasztói szerződések esetében megfelelő lenne egy közösségi minimum standard kialakítása, addig ugyanez a kereskedelmi tranzakciók, különösen a teljes pénzügyi piacot érintő tranzakciók esetében nem lenne hasznos. Ez a szervezet is elegendőnek tartja a kötelező szabályok által biztosított védelem szintjét. Az okot ismét a minimum standardok meghatározásában és az alkalmazásában rejlő bizonytalanságokban jelölik meg.

f.) Az **Alliance Internationale de Tourisme és a Fédération Internationale de l'Automobile** már *egy lépéssel előrébb jár*, mivel nem csak annyiban mond véleményt, hogy támogatja-e egy közösségi minimum standard kialakítását, vagy sem, hanem *konkrét javaslatot is tesz*. A szervezet egyetért a minimum standardok létrehozásának szükségességével, ezen túl támogatja a Zöld Könyvben bemutatott megoldási javaslatot is a következő eltéréssel. Míg a Zöld

²⁴ Business to business (B2B)

²⁵ Business to consumer (B2C)

²⁶ A megoldás tervezete a jelenlegi 3. cikk (3) bekezdésében rögzített szabályon alapul, és a következőket mondja ki „ha a jogválasztás időpontjában valamennyi egyéb tényállási elem kizárólag egy adott országhoz kapcsolódik”, akkor az, hogy a külföldi jog felek valamely állam jogát alkalmazandónak választották, nem érinti az adott állam kötelező szabályainak alkalmazását. Pontos szövege a következő: „Az a tény, hogy a felek egy nem-tagállam jogát választották alkalmazandó jognak, nem érinti a közösségi jog kötelező szabályainak alkalmazását, ha a szerződés aláírásakor minden egyéb tényállási elem egy vagy több tagállamhoz kapcsolódik.”

Könyv a „minden egyéb tényállási elem” kifejezést használja, addig ezek a szervezetek úgy gondolják, hogy ehelyett a „minden egyéb tényállási elem vagy legalább több jelentős tényállási elem” *világosabb, egyértelműbb jelentéstartalommal* bírna.²⁷ Másrésztől ezáltal például egy olyan személy, akinek egy nem-tagállamban folyószámlája van, szintén választhatná ennek a nem-tagállamnak a jogát, mint alkalmazandó jogot.

A fentiek alapján összefoglalóan megállapítható, hogy a minimumstandardok vonatkozásában az egyes országok és más szervezetek *nem képviselnek egységes álláspontot*, ellenben a megoldási javaslatok *három fő rendezőelv* köré csoportosulnak. Egyrészt vannak, akik teljes mértékben elutasítják a minimum standardok kialakításának lehetőségét és szükségességét (pl. Csehország Igazságügyi Minisztériuma), másrészt vannak, akik támogatják azt (pl. Max Planck Intézet). Ugyanakkor a leginkább elfogadott - a harmadik - nézet az, hogy nincs szükség vagy lehetőség ilyen minimum szabályok rögzítésére, de ez alól a tilalom alól kivételt képeznek a fogyasztói szerződések (és néhol a munkaszerződések), mivel itt a felek speciális, egyenlőtlen pozíciójából adódóan elengedhetetlen, hogy a gyengébbik fél valamiféle védelemben részesüljön. Az ún. „gyengébb fél” védelmét szolgáló minimum standardok szükségességét és alkalmazandóságát támasztja alá a bíróság álláspontja a *M. Nelet vs. soc. Technol International* ügyben²⁸.

2.2. A minimum standardok tartalmára vonatkozó válaszok

a.) A *Max Planck Intézet* az Európai Uniót úgy fogja fel, mint nemzetállamot, és ezáltal az Uniók rendeleteket és az irányelveket (ez utóbbiakat a belső jogba beépítő szabályokként), mint kötelező szabályokat említi: véleménye szerint *minimum standardok ma is léteznek*, csak nem ezen a néven emlegetjük őket. Az Intézet hivatkozik a Római Egyezmény 3.cikk (3) bekezdésére, ami kifejezetten rögzíti, hogy „amennyiben a jogválasztás időpontjában valamennyi egyéb tényállási elem kizárólag egy adott országhoz kapcsolódik, úgy a külföldi jog felek által történő választása ... nem érinti az adott állam azon jogszabályainak alkalmazását, amelyekről szerződés útján nem lehet eltérni”.

A Max Planck Intézet álláspontja szerint az Egyezményben használt „ország” megjelölés értelmezhető tágabban az *Európai Unióra való utalásként* is, és ebben a kontextusban azok alatt a jogszabályok alatt, melyektől szerződés útján nem lehet eltérni, az *Uniók rendeleteket* és a *tagállamoknak az irányelvek implementálása során megalkotott belső szabályait* érthetjük.

Ennek megfelelően az Intézet a Római Egyezmény jelenleg hatályos rendelkezéseit az alábbiak szerint javasolja kiegészíteni:

„amennyiben a jogválasztás időpontjában valamennyi egyéb tényállási elem egy vagy több tagállamhoz kapcsolódik, úgy a nem tagállami jog felek által történő választása - akár együtt jár valamely nem tagállam fórumának kijelölésével, akár nem, nem érinti az EU rendeleteiben foglalt és az irányelvek belső tagállami jogba való implementációjában keletkező kötelező szabályoknak az alkalmazását. Az utóbbi esetben az irányelv szabályait úgy kell tekinteni, mint a jogválasztás hiányában a szerződésre alkalmazandó szabályokat.”

²⁷ Vagyis a megoldási javaslat a Council of the Bars and Law Societies of the EU javaslatával rokon.

²⁸ Lásd függelék: *M. Nelet vs. soc. Technol International* ügy (1997. február 24. Franciaország, Cour d'appel de Grenoble, ch. Sociale) és *Société Scheurich GmbH Co Kg c. Deschamps* ügy (1997. október 15. Franciaország, Cour d'appel de Metz)

A gyakran felemlgetett *kritika* ezzel a koncepcióval szemben az, hogy *az Unió kötelező szabályainak nagy része nem szerződéses szabály, az irányelvek olyan speciális közösségi jogszabályok, amelyek csak az elérendő célokat illetően kötelezik a tagállamokat*, de a cél megvalósításának formáját, az eljárások és eszközök megválasztását és saját jogrendszerbe illesztését átengedik a nemzeti hatóságoknak. Ennek következtében az unió kötelező jogszabályainak körét *nem lehet pontosan meghatározni*, ezért az esetlegesen erre alapítandó közösségi minimum standardok *bizonytalansághoz, és kiszámíthatatlansághoz* vezetnének.

b.) A *Hamburgi Egyetem professzorai, Ulrich Magnus és Peter Mankowski* a Max Planck Intézet fenti javaslatával szemben támasztott bizonytalanságot úgy kívánják megszüntetni, hogy javasolják különböző *speciális kollíziós szabályok*nak, - melyek ma a különböző irányelvekben találhatóak - *a Róma I. rendelet szövegébe való beemelését*. Ezt azonban nem úgy kívánják megvalósítani, hogy a rendelet szövegébe beillesztik a kötelezőnek szánt szabályokat, de nem is a rendeletek számának megjelölésével, hanem úgy, hogy csak „a Közösség által megállapított védelemben részesített szabályok, és az azok végrehajtására létrejött nemzeti szabályok” kifejezést rögzítenék a rendeletben. A minimum standardok körére való ilyen *általános utalásnak* előnyeként hangsúlyozzák, hogy rugalmasan követi a későbbiekben beálló változásokat, az új irányelvek létrejöttét, álláspontom szerint azonban egy ennyire általános megjelölés nagymértékű bizonytalanságot eredményez, és teret enged annak, hogy a jogalkalmazó kénye-kedve szerint értelmezze a minimum standardok körét.

Nagyon óvatosan, és körültekintően kell eljárni a minimum standard kifejezés tartalmának meghatározásakor, hiszen nem terjeszkedhetünk túl azon, hogy a kifejezés nevéből következően is csak a legalapvetőbb szabályok rögzítésére kell szorítkoznunk, ugyanakkor ez nem eredményezhet nagyfokú bizonytalanságot. A minimum standardok rögzítése egy *újabb terület*, ami a szerződő felek és a *tagállamok autonómiájának korlátozását* jelenti, ezért is kell mindenképpen egyértelművé tenni minden tagállam számára, hogy pontosan mi az a szabályozási kör, amelyre vonatkozóan nem alakíthatnak ki egyedi, speciális szabályokat.

c.) A *Council of the Bars and Law Societies of the EU* szintén támogatja a minimum standardok kialakítását és rögzítését. Ez a szervezet azonban - eltérően a Max Planck Intézet által képviselt felfogástól, amely azonosította a kötelező szabályokat a minimum standardokkal - azt az álláspontot képviseli, hogy a minimum standardok a közösség jog kötelező szabályainak csak egy szeletét jelentik, melyek alól felmentés nem adható. A válasz hiányosságaként említhető meg, hogy nem jelöli meg a minimum standardok körét, így az a javaslat is bizonytalanságot hordoz.

Újdonság azonban az az elképzelés, mely szerint *a minimum standardok alkalmazása nemcsak abban az esetben kötelező, ha a tényállás minden eleme a közösséghez kapcsolódik, hanem akkor is, ha több elem kapcsolódik hozzá*. Bár a javaslat készítői elismerik, hogy a „több” megjelölés ismételen bizonytalanságot eredményez, ugyanakkor kiemelik, hogy erre azért van szükség, mert a „minden elem” megkötés túlságosan és szükségtelenül szigorú megkötés. A javaslat azonban a „több” kifejezésben rejlő bizonytalanságra is megoldást kínál: akkor kötelező a

közösségi minimum standardokat alkalmazni, ha a tényállás minden eleme, vagy azok a tényállási elemek, amelyek a szerződést jellemzik, egyik tagállamhoz kapcsolódnak. Ez alapján megállapítható, hogy a Council of the Bars and Law Societies of the EU által beküldött vélemény kidolgozó a „több” tényállási elem alatt a jellemző tényállási elemeket értették, ami hasonlít az Egyezményben ma is meglévő „jellemző szolgáltatás” elvének céljához és konkrétságához.

3. A Róma I. rendelettervezet megoldásijavaslat

3.1. A *rendelettervezet változatlanul meghagyja a kötelező rendelkezések elsődlegességét*, azonban ezt már nem csak egy ország²⁹ vonatkozásában használja, hanem a Zöld Könyve adott válaszok nagy többségével egyezően a *közösségi jog kötelező rendelkezései alóli „kiszűrés”³⁰ tilalmát is rögzíti* azokban az esetekben, ha a felek által alkalmazandónak választott *nem tagállami jog sértene a közösségi jog kötelező rendelkezéseinek alkalmazását*.

Véleményem szerint a fenti változtatásokat mindenképpen nagy eredménynek tekinthetjük, ugyanakkor változatlanul *hiányosságként* jelenik meg, hogy a rendelettervezet a közösségi jog *kötelező rendelkezései kifejezést anélkül használja, hogy tartalmát, és fogalmát definiálná*. Ez azt jelenti, hogy a tagállamok rendelkezésére bízza a fogalom értelmezését, ami a jövőben ismét vitára adhat majd okot egészen addig, amíg az Európai Bíróság értelmezési jogkörére támaszkodva nem pótolja ezt a hiányosságot.

A közösségi jog kötelező rendelkezései vonatkozásában a Max Planck Intézet válaszával értek egyet, vagyis azzal hogy *a közösségi jog minimum standardjai jelenleg is léteznek* és kötik a tagállamokat, csak nem ezen a néven ismerjük őket, hanem *rendeletek* és *irányelvek* néven. Persze a rendeletet és az irányelvet nem keverhetjük össze, hiszen jogi természetük különböző. A rendeletek a belső jogba való átemelés nélkül, közvetlenül kötik a tagállamokat, azonban az irányelvek csak a megvalósítandó célt rögzítik, de az eszközöket illetően szabad kezet adnak a tagállamoknak. Azonban azt mindenképpen kimondhatjuk, hogy az irányelvekben kitűzött célok megvalósítási módjai különbözőségének ellenére magát a *célt* tekinthetjük eltérést nem engedő szabálynak, és mondhatjuk azt, hogy az irányelvekben kitűzött célokat tekintjük a minimum standardok egyik összetevőjének. A rendeletek esetében könnyebb dolgunk van, ezek teljes terjedelmükben kötelezőek.

3.2. Persze ezzel a megoldási javaslattal szemben is támaszthatóak kritikák, de álláspontom szerint ez a megoldási mód a legkiszámíthatóbb, és talán a legkevesebb ellenszenvet kiváltó javaslat, hiszen a bizonytalanságok körét minimálisra csökkenti.

---

²⁹ 3. cikk (4) bekezdés

³⁰ 3. cikk (5) bekezdés

III. fejezet. A jogszabálynak nem minősülő jogforrások, mint a felek által választott alkalmazandó jog

1. Bevezető áttekintés

1.1. Az általános jogelveket és a nemzetközi egyezményeket a felek *ma is alkalmazandó jogként választhatják*, ennek azonban gátat szab az a megszorítás, hogy ezt csak a választott állami jog szabályainak érvényesülése mellett tehetik. Ez azt jelenti, hogy a felek által alkalmazandónak választott általános jogelvek vagy nemzetközi egyezmény szabályai *nem ütközhetnek a szerződésre kollíziós norma utalása révén alkalmazandó jognak (a lex causae-nak) a szabályaiba*, ezek csak valamely nemzeti jogrendszer közvetítésével érvényesülhetnek³¹. Ezzel a hatályos felfogással szemben azonban *mind többen emelnek szót az állami jogtól független jogválasztás lehetőségének elismerése mellett*, és hangsúlyozzák, hogy a szerződéses kötelezettségekre vonatkozó szabályok alapelve a jogválasztás szabadsága, amely nem korlátozódik az állami jog választásának lehetőségére.

Fontos megjegyezni, hogy az állami jog alkalmazandó jogválasztásának primátusa és kizárólagossága csak a nemzeti bíróságok gyakorlatában feltétel a hatályos szabályozás szerint is. Nincs ez így a választottbíróóságok előtti eljárásban, ami jól mutat a függelékben részletesen ismertetett *Compania Valenciana* ügy.³² A választottbíróóságok kifejezetten kötelesen pl. a nemzetközi szokások figyelembe vételére, és ezt a kötelezettségüket saját eljárási szabályzatuk rögzíti. Ennek szükségességét a globalizáció, és ennek következtében a nemzetközi gazdasági kapcsolatok olyan mértékű felértékelődése és elterjedése hozta magával, amelynek következtében a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat ma már nem lehet nemzeti jogi keretek között kezelni. Ez az oka annak, hogy ma egyre szélesebb körben igényként merül fel a nemzeti bíróságok előtt folyó eljárások esetében is a jogszabálynak nem minősülő szabályok alkalmazandó jognak választása.

1.2. A **Zöld könyv** a fenti kérdéssel kapcsolatban vizsgálja a jelenleg hatályos Egyezmény rendelkezéseinek pontos értelmét, a jogalkotó szándékát, az alkalmazásban rejlő nehézségeket és a lehetséges megoldási lehetőségeket.

Kiemeli, hogy abban az esetben, ha a jogválasztás szabadságának alapelveit elfogadjuk, akkor biztosítani kell, hogy a felek valóban gyakorolják is a szerződésre alkalmazandó jog megválasztásához való jogukat. Ennek következtében a Zöld könyv megoldási javaslatában is rögzíti az állami jog helyett a nem jogszabály formájában megjelenő szabályok alkalmazandónak választását.

Az Egyezmény 3. cikk (1) bekezdésének második mondata szerint „A jogválasztásnak kifejezettnek kell lennie, vagy annak a szerződés rendelkezéseiből, illetve az eset körülményeiből kellő bizonyossággal megállapíthatónak kell lennie.” A felek hallgatólagos jogválasztását vette figyelembe a bíróság a függelékben ismertetett *Wutieg vs. soc. International Harvester* ügyben is.³³ Ennek a mondatnak egyes fordításai rugalmasabbnak tűnnek, mint más fordítások, és nem

³¹ *Vörös Imre*: Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga II. Krim Bt. Budapest, 2004. 52-61

³² Lásd függelék: *Compania Valenciana* esete (ICC részítélete, Nr. 5953 Revue de l'Arbitrage 1990.701)

³³

Lásd függelék: *Wutieg vs. soc. International Harvester* ügy (1986. november 27., Franciaország, Cour d'appel de Paris)

lehetetlen, hogy ez a különbség az alapja az egyes országokban az eltérő jogválasztásra vonatkozó értelmezéseknek.

A jogalkotó szándéka az idézett rendelkezés vonatkozásában az lehetett, hogy *a bíróságok ismerjék el a jogválasztás megtörténtét és alkalmazzák a választott jogot, még abban az esetben is, ha az csak hallgatólagos jogválasztás, nem pedig kifejezett*. Hallgatólagos a jogválasztás, ha az alkalmazandó jog nem expressis verbis kinyilvánított a szövegben, hanem csak a szerződés egyes rendelkezéseiből lehet következtetni arra, hogy jogválasztásról kívántak rendelkezni a felek.

Ebben az esetben a bíróság számára nyitva áll annak lehetősége, hogy úgy döntsön: a jogválasztás, bár hallgatólagosan is, de kifejezett, valóságos. A hallgatólagos jogválasztás megállapításának lehetőségét bizonyítja a *Société Lorraine des Produits Métallurgiques (SPLM) vs. SA Banque Paribas Belgique* Korenmarkt et Soc. BVBA Finecco ügyben hozott ítélet³⁴. De dönthet persze úgy is, hogy ez csak az adott jogra való utalás annak alkalmazandó joggá választása nélkül. Vagyis itt az eljáró bíróságnak széleskörű mérlegelési joga van, ezért fontos, hogy a hallgatólagos jogválasztást csak akkor ismeri el jogválasztásnak, ha az egyértelműen, kétségtelenül megállapítható.

Az „eset össze körülményei” alapján megállapítható a hallgatólagos jogválasztás például akkor, ha a konkrét szerződés egy korábban kötött szerződéshez kapcsolódik (pl. egy keretszerződés vagy előszerződés alapján megkötött szerződésről van szó) és a korábbi szerződés tartalmazott jogválasztó klauzulát.

Az Egyezmény 3. cikk (1) bekezdése ugyanakkor *kizárja jogválasztás megállapíthatóságát akkor, ha az a bíróság kizárólag feltételezgetésekre alapítaná, félreérthető szerződéses rendelkezésekből vezetné le*. Ebben az esetben a bíróság nem mérlegelhet úgy, hogy itt jogválasztásról van szó, hanem a 4. cikk szabályaihoz kell „visszanyúlnia”, vagyis a felek jogválasztása hiányában alkalmazandó jogot kell alkalmaznia.

A jelenleg hatályos rendelkezések alkalmazása a jogalkotó szándékának értelmezésétől függetlenül sok nehézséget rejt magában, mivel a hallgatólagos jogválasztás és a feltételezgetés közötti határvonal nagyon bizonytalan.

1.3. Gyakran visszatérő kérdés az, hogy *vajon a választottbírói klauzula és a fórumválasztás mennyiben jelent hallgatólagos jogválasztást*, vagyis azon ország jogának választását, amely ország bíróságát, vagy választottbíróját a felek kijelölték. Ez a kérdés különösen akkor bír nagy jelentőséggel, ha az eljáró bíró ilyen választottbírói vagy fórumválasztó klauzulával úgy találja magát szembe, hogy semmilyen további utalás nincs ezen állam jogának választására a szerződés további rendelkezései között. Problematikus annak értelmezése is, hogy vajon a feleknek technikai standardokra vagy jogi koncepciókra való utalása az adott ország jogának választását jelenti-e.

A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy nagyon óvatosan kell megközelíteni az Egyezmény revíziójának kérdését az alkalmazandó jog vonatkozásában.

³⁴ Lásd függelék: *Société Lorraine des Produits Métallurgiques (SPLM) vs. SA Banque Paribas Belgique* Korenmarkt et Soc. BVBA Finecco ügy (1993. november 10. Franciaország, Cour d'appel de Paris, 1re chambre, section des urgences)

2. A legjelentősebb válaszok áttekintése

2.1. A *Max Planck Intézet* a fenti kérdés vonatkozásában elsőként azt vizsgálja, hogy amennyiben a felek számára biztosítjuk a jogszabálynak nem minősülő jogforrások (szokás, szokvány, a felek között kialakult üzleti gyakorlat, nemzetközi egyezmények, lex mercatoria) alkalmazandó joggá választásának lehetőségét, akkor ez a választás kiegészítő, vagy helyettesítő jogválasztásnak minősüljön.

Általánosan elfogadott az alkalmazandó jog megválasztásának lehetősége, ha a felek által választott jog valamely állam jogát jelenti. Az is általánosan elfogadott, hogy a felek választhatják valamely nem állami jogot is, mint főszabály szerint alkalmazandó jogot, így például az Európai Szerződéses Jogi Alapelveket, vagy az UNIDROIT alapelveket, de csak az *egyébként alkalmazandó jog által megszabott keretek között*, vagyis mint annak kiegészítő szabályait. Vítás azonban hogy a felek választhatják-e az előbbi alapelveket valamely állam joga helyett. Hasonló kérdés merül fel a nemzetközi egyezményekre vonatkozóan sok ügyben. Vagyis: ha egy egyezmény, amelynek szabályait a felek alkalmazandónak választottak köti az eljáró bíróságot is, akkor nincs is szükség választásra, mivel a kihirdetett egyezmények rendelkezései kötelezőek minden azt ratifikáló államra. Ha azonban az adott egyezményt az eljáró ország nem ratifikálta, és így nem alkalmazzák az adott ügyben annak szabályait, attól még felmerülhet a felek igénye arra vonatkozóan, hogy az adott egyezmény szabályait jelöljék meg alkalmazandó jogként. Egy ilyen megállapodás joghatás nélkül maradhat akkor, ha annak szabályai kiegészítik a szerződésre egyébként alkalmazandó állami jogot, és akkor is, ha ez az állami jog kötelező rendelkezéseket tartalmaz, amelyekről eltérés nem lehetséges.

Egy példával illusztrálva: egy valamely tagállamban lakóhellyel rendelkező hajótulajdonosnak lehet olyan igénye, hogy egy másik tagállam két tengerpartja között folytatott cabotage³⁵-ra a hágai Visby Szabályokat rendeljék alkalmazandónak. Előfordulhat, hogy a hágai Visby Szabályok összeegyeztethetetlenek a „házigazda” tagállam kógens hajózási szabályaival. Egy ilyen probléma nem minősül problémának abban az esetben, ha a választott egyezmény nem kiegészíti, hanem helyettesíti az egyébként alkalmazandó állami jogot. Ezt az esetet a Max Planck Intézet *helyettesítő jogválasztás* néven emlegeti.

2.2. A szerződő feleknek jogukban áll megválasztani a szerződésük rendelkezéseire alkalmazandó jogot. Ez a nemzetközi szerződéses jog egyik alapelve. Az alapelv értelmében a szerződő felek több országgal kapcsolatban álló szerződésükre bármelyik ország jogát alkalmazandónak választhatják, és nem feltétel, hogy a szerződés bármilyen módon kapcsolódjon a választott jog országához. Jogosan merül fel ekkor a kérdés, hogy *ha a felek jogosultak bármely jogrendszerrel alkalmazandónak választani, akármilyen távoli kapcsolatban is áll az a szerződéssel, akkor miért ne lehetne joguk arra, hogy az állami jog helyett valamely nemzetközi egyezményt jelöljenek alkalmazandónak?* Az állami jog belső piacra kialakított, és a különböző határokon áttérjedő tranzakciók sajátosságait figyelembe nem vevő szabályaival szemben a nemzetközi egyezmények rendelkezéseit kifejezetten a nemzetközi kereskedelem szempontjai figyelembe

³⁵ Az adott állam területének két kikötője közötti forgalom lebonyolításának a joga.

véve alakították ki. További érv a *nemzetközi egyezmények* alkalmazandóvá választása mellett, hogy ezek rendelkezéseinek *kialakítása nemzetközi szervezetek égisze alatt történt meg több állam részvételével*, ami a különböző érdekek közötti *egyensúly* kialakítását eredményezte. Végül pedig fontos kiemelni, hogy a nemzetközi egyezmények közvetlenül alkalmazandónak rendelése azokban az esetekben is megoldást jelentene, amikor a felek nem tudnak megegyezni abban, hogy melyik ország jogát rendeljék alkalmazandónak a szerződésükre. Vagyis számos érv szól a jogszabálynak nem minősülő jogforrások alkalmazandónak választása mellett. Persze sok ugyanennyire elgondolkodtató érvet találunk a másik oldalon is.

2.3. A nemzetközi egyezmények alkalmazandó joggá választásának *ellenzői* gyakran hivatkoznak arra, hogy előfordul: *egy állam nem ratifikálta az adott egyezményt*, vagy fenntartásokat fűzött hozzá, és ezekben az esetekben a nemzetközi egyezmény alkalmazandóvá választása *problémás*. Az Intézet rámutat arra, hogy ha egy állam nem ratifikálja, vagy fenntartásokat fűz valamely nemzetközi egyezményhez, ez általában csak annyit jelent, hogy kifogásolja az egyezmény ipso iure³⁶ alkalmazását, mint az alkalmazási köre alá eső minden ügyre alkalmazandó anyagot. Ettől függetlenül, ha a konkrét ügyben a felek valamely egyezményt alkalmazandó jognak választanak, akkor az azt jelenti, hogy adott ügyben mégis elfogadhatónak tartja annak szabályait.

További *ellenérv*, hogy az egyezmények *töredékes*, csak néhány kérdést rendező szabályokat tartalmaznak, szemben az állami jog mindenre kiterjedő jellegével.³⁷ A Max Planck Intézet válasza szerint ez sem tekinthető olyan érvnek, ami alapul szolgálna a nemzetközi egyezmények alkalmazandónak rendelése elutasításához. Jelenleg is elfogadott az az eljárás, hogy ha az adott nemzetközi egyezmény nem rendelkezik valamely kérdéssel, vagy pedig a rendelkezés nem egyértelmű, akkor a jogalkalmazó a többi rendelkezés figyelembe vételével próbálja meg az adott kérdést tisztázni. Ezt nevezik ún. „*hézagpótló eljárásnak*”. Ha pedig a bíró nem képes ezeket a hézagokat az egyezmény autonóm értelmezésével kipótolni, akkor még mindig lehetőség van a 4. cikk rendelkezéseit alkalmazni, és ennek alapján az *alkalmazandó állami jogot meghatározni*. Mindezek alapján nem megalapozottak a nemzetközi egyezmények közvetlen alkalmazásának ellenzői által felvetett aggályok.

2.4. De nem csak a nemzetközi egyezmények, hanem az *általános jogelvek* közvetlen alkalmazhatósága is kérdésként merült fel napjainkban, a Római Egyezmény átalakítása kapcsán. A Max Planck Intézet az általános jogelvek választásának lehetőségét is *támogatja*. Persze tisztában van vele, hogy ezzel a lehetőséggel szemben is találunk ellenzőket, akik szerint csak a nemzeti jogalkotók által kijelölt szabályok elég pontosak és teljeseek ahhoz, hogy megfeleljenek az alkotmányos követelményeknek, viszont ezeket az ellenérveket is cáfolhatónak tartja.

Az Intézet azt hangsúlyozza, hogy *vannak olyan általános jogelveket összefoglaló dokumentumok, melyekre a pontatlanság és a teljesség hiánya nem igaz*. Itt említi meg az Európai

---

³⁶ Törvény erejénél fogva

³⁷ Például az áruk nemzetközi adásvételi szerződéseiről szóló 1980-as Bécsi egyezmény sem rendezi a nemzetközi adásvétel minden kérdését, csak két kérdéskört szabályoz: a szerződés megkötésének és a felek jogainak és kötelezettségeinek szabályait tartalmazza.

Szerződéses Jog Alapelveit és az UNIDROIT alapelveket³⁸, hangsúlyozva, hogy ezek a szabályok egyértelmű, megfelelő és minden területre kiterjedő magatartási szabályokat tartalmaznak, ami meghaladja több európai ország nemzetközi magánjogi kodifikációjának szintjét. Az esetleges hiányosságokat pedig ugyanazzal a nemzetközi egyezményeknél már ismertetett „hézagpótló” eljárással ki lehet tölteni, illetve itt is végső megoldásként szóba jöhet a Római Egyezmény 4. cikkéhez való fordulás, ami meghatározza, hogy melyik ország nemzeti joga alkalmazandó a hézag kitöltésére.

Az is az Európai Szerződéses Jog Alapelvei és UNIDROIT szabályok alkalmazása mellett szól, hogy ezek több év együttműködéses kemény szakmai munkájának eredményeként alakultak ki, pártatlan szervezetek égisze alatt, valamint hogy olyan kötelező jogelveket is tartalmaznak, mint például a jóhiszeműség és tisztesség követelménye, a megtévesztés, fenyegetés vagy jelentős érdekegyenlőtlenség miatti érvénytelenség. Az nem egyértelmű, hogy az ilyen kötelező szabályok által nyújtott védelem eléri-e a nemzeti jog által biztosított szintet. De akármilyen szintű is a védelem szintje, a Római Egyezményben jelenleg is biztosított garanciákról akkor sem szabad megfeledkeznünk: a 3. cikk (3) bekezdés³⁹, az 5.⁴⁰, 6.⁴¹, és 7.⁴² cikkben a felek számára biztosított jogválasztást is behatároló kötelező szabályok érvényesülését az általános alapelvekkel szemben is érvényesíteni lehet. Végül egy további garanciát nyújt a 16. cikk, ami kimondja, hogy az alkalmazandónak választott szabály adott rendelkezése nem alkalmazható, ha az nyilvánvalóan összeegyeztethetetlen az eljáró bíróság államának közrendjével.

Fentiek alapján *a Max Planck Intézet támogatja az általános alapelvek alkalmazandó jognak rendelkezésének lehetőségét, persze csak úgy, ha azok megfelelnek bizonyos minimális követelményeknek*. Javaslatuk szerint a megfelelő alapelvek körét egy független és pártatlan szervnek kellene kialakítani, kiegyenlített rendelkezéseket, jogokat és kötelezettségeket belefoglalva, melyek megkerülését és kijátszását számos kötelező szabály gátolja. A Nemzetközi Kereskedelmi Szerződésekre vonatkozó UNIDROIT alapelvek és az Európai Szerződéses Jog Alapelvei az Intézet szerint megfelelnek ezeknek az előbb említett követelményeknek, ezért ajánlott lenne a rendeletben ezek alkalmazandónak választását mint lehetőséget rögzíteni.

2.5. A Hamburgi Egyetem két professzorának, Ulrich Magnus és Peter Mankowski közös véleménye szerint *nem szükséges az anyagi jogi jogválasztáson túlterjeszkedni, jogszabálynak nem minősülő jogforrások választásának elősegítése érdekében*. Kiemelik, hogy a jogrendszerek jelenlegi állapotukban nincsenek felkészülve arra, hogy ezt a lehetőséget biztosítani tudják.

Ellenérvként hozzák fel, hogy annak ellenére, hogy a feleknek a választottbíróóságok eljárása esetén joguk van alkalmazandónak választani az UNIDROIT vagy a Lando alapelveket, ezzel a lehetőséggel *nem túl gyakran élnek*. A két professzor kiemeli válaszában, hogy ebből a gyakorlatból arra lehet következtetni, hogy a feleknek mégsem olyan fontos az alapelvek alkalmazandó jognak választása, mint azt sokan hangoztatják. Mindezek alapján a Hamburgi

³⁸ Az ún. Lando Alapelvek

³⁹ Kötelező szabályok

⁴⁰ Fogyasztó szerződések esetében a gyengébb fél védelmét biztosító szabályok

⁴¹ Egyéni munkaszerződések esetében a gyengébb fél védelmét biztosító szabályok

⁴² Kötelező szabályok

egyetem szerint *nem megalapozott az alapelvek helyettesítő jogválasztásának biztosítása iránti igény.*

2.6. *Elutasítják az általános jogelvek választásának lehetőségét is* arra hivatkozva, hogy az általános közös alapelvek körét sem lehet egyértelműen megállapítani. Az „általános alapelvek”, a „nemzetközi jog alapelvei” és a „nemzetközi kereskedelmi kapcsolatosban konzekvensen követett alapelvek” választása így nem megvalósítható.

A Hamburgi egyetem professzorai hangsúlyozzák, hogy a *lex mercatoria* alkalmazásának az szab mindenképpen gátat, hogy *nem lehet meghatározni, hogy a szerződő felek pontosan mit kívántak kikötni* akkor, amikor a *lex mercatoriát* rendelték alkalmazni szerződéses kapcsolatukra. Kiemelik, hogy amennyiben a *lex mercatoria* tartalma nem kerül pontosan rögzítésre, akkor nem lehet beszélni a *lex mercatoria* „választásáról”. Hangsúlyozzák, hogy a gyakorlatban ennél kiszámíthatóbb választási lehetőségek állnak a felek rendelkezésére.

A *lex mercatoria* tartalmának meghatározására sokan kísérletet tettek, azonban az nem sok eredményt hozott. Éppen a céllal ellentétes eredményre jutottak, vagyis arra, hogy a valóságban a *lex mercatoria* fogalmának *tartalma zavaros, ellentmondásos*. Így tehát nem meglepő, hogy a gyakorlatban a felek csak nagyon ritkán választják a *lex mercatoriát* alkalmazandónak.

2.7. A *nemzetközi szerződések* alkalmazandónak választásával kapcsolatban szintén *ellenérveket* hoznak fel. Hangsúlyozzák, hogy bár a nemzetközi egyezményeknek jogalkotási hátterük van, és kétségtelenül jognak számítanak, mégis *csak a tárgyi hatályuk alá tartozó ügyekben alkalmazhatóak*. Mindezek alapján kiemelik, hogy az anyagi jogi jogválasztáson nem lehet túlterjeszkedni valamely nemzetközi egyezmény választásával.

Összegezve a fentieket megállapíthatjuk, hogy a *Hamburgi egyetem teljes mértékben elutasít minden olyan joganyagnak alkalmazandóvá választását, mely nem minősül jogszabálynak, és ami nem valamely állam jogának választását jelenti*. Ez azonban túlságosan „földhöz ragadt” megoldási mód, ami hosszútávon *teljesen elszakad a nemzetközi gazdasági kapcsolatoktól*, és nem biztosít megfelelő, és a gyakorlatot követő szabályrendszert. Álláspontom szerint figyelembe kellene venni azt is, hogy a nemzetközi egyezmények, és a felek között kialakult általános gyakorlat alkalmazandó jognak választása a választottbírók előtt megfelelően működő jogintézmény ma is, és ebből következően már beváltotta a hozzá fűzött reményeket.

2.8. A **Nordic Group for Private International Law** válaszában hangsúlyozza, hogy a jelenlegi, a Római Egyezményben fogalt szabályozás szerint egy olyan *egyezmény* alkalmazandónak rendelése, ami nem alkalmazandó *ex vigore proprio*⁴³, vagy a *lex mercatoria* választása *nem minősül érvényes jogválasztásnak*. Ilyen esetben a bíróságnak a 4. cikk rendelkezéseit kell alkalmaznia, azaz úgy kell megállapítania az alkalmazandó jogot, mintha a felek arról nem rendelkeztek volna. A feleknek a nem állami jogra vonatkozó választása szerintük *csak mint anyagi jogi jogválasztás lehet érvényes, nem pedig mint kollíziós jogi jogválasztás*. Ezzel szemben a

---

⁴³ saját erejénél fogva

Nordic Group támogatja a helyettesítő, nem jogszabályi jogválasztás lehetőségének biztosítását a jövőben létrehozandó közösségi rendletté alakítás esetén.

A nem állami jog alkalmazandónak választása mellett *számos érvet találunk pro és kontra.*

Sokak szerint *csak az állami jog képes arra, hogy teljes körűen meghatározza a felek jogait és kötelezettségeit*, és biztosítsa azok érvényre jutását is. A nem állami szabályok, mint például a *lex mercatoria* nem rendelkezik a szükséges jogi minőséggel, hogy állami bíróságok olyan ítéleteinek alapjául szolgálhasson, amelyben a kizárólag az egyenlőségre alapított megoldások kizártak.

Ezt a kritikát azonban a *gyakorlat nem igazolja*. Az utóbbi években egy új jelenség figyelhető meg a magánjogi kodifikáció terén: nem hivatalos szervek készítik a nemzetközi szerződéses szabályok tervezeteit. Itt említést érdemelnek a Nemzetközi Kereskedelmi Szerződésekre vonatkozó UNIDROIT Alapelvek és az Európai Szerződéses Jogi Alapelvek, melyeket tervezetét az Európai Szerződéses Jogi Bizottság készítette el a dán Lando professzor elnöksége alatt. Mindkét alapvető kódex tartalmazza a szerződéses jog nagy területére vonatkozó szabályokat. Ezek a szabályok jól definiáltak, precíz és tiszta fogalomrendszerrel rendelkeznek. Az alapelvek alkalmazandónak választása napjainkban egyre szélesebb körben terjed el a gyakorlatban, és nemcsak az Európai Unió tagállamai közötti kapcsolatokban, mivel a Római Egyezmény amerikai megfelelője, a Nemzetközi szerződésekre alkalmazandó jogról szóló 1994-es Mexikói egyezmény is elismeri a nem állami jog választásának lehetőségét.

További ellenérvként hozzák fel az ellenzők, hogy *ezek az új „magán kodifikációk”*, bár a szerződésekkel kapcsolatos legtöbb kérdést rendezik, a nemzeti joggal összevetve *nem nyújtanak mindenre kiterjedő szabályokat a szerződéses jog terén*. Az UNIDROIT alapelvek elég sok kérdésben joghézagot tartalmaznak például az elévülés szabályainak terén, és így alkalmazásuk során sok kiegészítésre szorulnak, melyet a jogalkalmazónak kell megtenni. Az is kritika velük szemben, hogy nem tartalmaznak kiegyensúlyozott, igazságos szerződéses szabályokat, nagyon kevés kötelező szabályt tartalmaznak, és kizárják a jogellenesség és erkölcsbe ütközőség általános standardjait.

Mindemellett, ha tüzetesebben szemügyre vesszük a szerződéses jog magánjogi kodifikációját, akkor arra a megállapításra jutunk, hogy valójában ugyanannyira *megfelelő* egységes szabályokat dolgoztak ki, *mint amelyet a nemzetközi egyezmények is őriznek*. Annak ellenére, hogy sok helyen meglehetősen hézagos szabályokat állapítanak meg, mégsem biztosítanak olyan mértékű mérlegelési jogot, mint az állami jog szabályai. A Nordic Group hangsúlyozza, hogy az UNIDROIT és az Európai Szerződéses Jogi Alapelvek kötelező szabályai tisztességes eljárást biztosítanak a határokon átnyúló tranzakciók esetén, különösen a kereskedelmi szerződések terén, melyek nem igényelnek olyan mértékű paternalista szabályokat, mint más típusú szerződések. Ráadásul ezeket az alapvető kódexeket a nemzetközi tranzakciókhoz elengedhetetlenül szükséges rugalmasság és gyakorlatiasság jellemzi, és a szerződő felek ezáltal azt a jogot választhatják alkalmazandónak, ami a leginkább összeilleszthető a megkötendő szerződésük speciális jellegzetességeivel.

Azonban, mivel nincs olyan legfelsőbb szinten eljáró bíróság, amelyik az elkerülhetetlen hézagokat minden jogi ügyben kiegészítené (beleértve természetesen a nem állami jogi eszközöket is), ezért az állami jog néhány kivételt leszámítva továbbra is szerepet játszik például az elévülés szabályainak meghatározásában. Ennek következtében a felek jogválasztásának hiányában alkalmazandó jog néhány ügyben továbbra is szerepet kap. Az ilyen helyzetekben a felek által választott nem állami jogot csak a szerződés egy részére lehet alkalmazni. Hangsúlyozzák, hogy *amennyiben állami jogot használunk arra, hogy a választott jog által nem szabályozott hézagokat kitöltsük, akkor az állami bíróságnak csak megszorításokkal lehet eljárniuk, és mindig csak végső eszközként*, mikor a kérdéses nem állami joganyag szövegből, annak felépítéséből és céljából nem lehet megállapítani annak tartalmát.

2.9. Az állami *szuverenitáshoz való ragaszkodás* a globalizáció ellenére még mindig nagyon erős. Az államok *nem könnyen engedik át a nemzetközi gazdasági ügyleteik feletti ellenőrzés jogát*, még akkor sem, ha az csak magánszemélyeket érint, és nem kapcsolódik közvetlenül az adott állam területéhez. A bírák továbbá állami hivatalnokok, akik igazságszolgáltató hatalmukat az államtól kapják, és így az állam érdekeit kell szolgálniuk. Ezek alapján az államok nagy többsége nem támogatja a nem jogszabályok alkalmazandónak választását.

Ez a felfogás azonban napjainkra már elfogadhatatlan. A Római Egyezmény hatályos szövege biztosítja annak lehetőségét, hogy a felek a szerződés egészére vagy egy részére megválaszthassák az alkalmazandó jogot, ami a szerződés „feldarabolásának” lehetőségét jelenti.⁴⁴ A felek így megfelelő és körültekintő választás esetén kikerülhetnek az egyébként alkalmazandó kötelező szabályok alkalmazását. Ennek fényében nehezen érthető, hogy miért kizárólag az állami jog választható alkalmazandónak, mivel előfordul, hogy a felek a szerződésre sok jogot alkalmazandónak rendelnek, mely jogok nem állnak kapcsolatban a szerződéssel magával.

2.10. A felek *alkalmazandónak rendelhetik valamely nemzetközi egyezményt* is szerződéses viszonyukra. Ezt lehetőségként először az úgynevezett „legfőbb klauzulák” megjelenése mondta ki, ami az 1921-es *Hajóraklevél Egyezmény* (Hágai szabályok) rendelkezésének tudható be, ami korlátozta a különböző állami jogszabályok végrehajtását, amely például a berakodás vagy a kirakodás országára vonatkozott. Ezen speciális „legfőbb klauzula” bevezetésével az a szerződés, amely eredetileg nem tartozott a Hágai Szabályok hatókörébe, közvetlenül az Egyezmény vagy a Hágai Szabályok hatálya alá rendelődött. Ez azt jelenti, hogy a nemzetközi egyezményeket, mint alkalmazandó „jogot”, teljes jogi hatással bíró szabálynak ismerték el. A legjelentősebb hajós nemzetek bíróságai is követték ez a trendet, vagyis érvényesnek ismerték el a nemzetközi egyezmény közvetlenül alkalmazandónak jelölését.

2.11. A Római Egyezmény 3. cikk (3) bekezdésének szövege szerint amennyiben a jogválasztás időpontjában valamennyi egyéb tényállási elem kizárólag egy adott országhoz kapcsolódik, úgy a külföldi jog felek által történő kiválasztása nem érinti az adott állam kötelező szabályainak alkalmazását. Ebből az a következtetés vonható le, hogy ha a tényállás *több mint egy országhoz kapcsolódik*, akkor ezek szerint a felek *kiszerezhetnek a hazai kötelező szabályok alkalmazása alól azzal*, hogy külföldi jogot választanak alkalmazandó jognak. Ha tehát a

⁴⁴ dépéçage

jogbiztonság és a kiszámíthatóság nem kerül veszélybe, akkor a felektől *nem vonható meg a jog általános elvei alkalmazandóvá választásának joga.*

A Nordic Group válaszában javasolja a Római Egyezmény 3. cikk (1) bekezdésének *kiterjesztő értelmezését*, melyet a válasz szerint a rendelet 3. cikkének rendelkezései között kifejezetten rögzíteni kívánna az alábbiak szerint. „3. cikk (5) bekezdés: A felek választhatják valamely nemzetközi egyezményt vagy az általános jogelveket is alkalmazandó jogként. Ezt tehetik a szerződés egészére, vagy egy részére vonatkozóan is.”

Az állami jog helyett a nem állami jog választásának lehetőségét a fent megfogalmazott előnyökre való hivatkozással támasztja alá a Nordic Group, továbbá azt is kimondja, hogy az állami és nem állami jog egyidejűleg egymás mellett létező választási lehetősége a kettő között versengés kialakulásához vezet, ami végső soron a hatékonyság növekedését és a kettő közötti harmonizációt segíti.

2.12. A Max Planck Intézet mellett a másik legnagyobb jelentőségű választ a **Magánjogi Egységesítés Nemzetközi Intézete**, közismertebb nevén az **UNIDROIT** küldte a Zöld Könyvben feltett kérdésekre, annak ellenére, hogy az UNIDROIT válaszában *kizárólag a nem jogszabályi jogforrások választásának lehetőségével foglalkozik*. Az Intézet gyakorlati tapasztalatokra alapította válaszát, ami egy általa és egy az Államközi Jog Központja elnevezésű szervezet által szervezett 1999-es felmérésen alapult. A felmérésben részt vevőknek *több mint 30%-a* válaszolt úgy, hogy már egy vagy több alkalommal előfordult, hogy *nem állami jogot rendeltek alkalmazandónak* szerződéses viszonyaikban. Kiderült az is, hogy a legkedveltebb formula *a) az általános jogelvek* választása, melyet közvetlenül *b) a lex mercatoria*, majd *c) az UNIDROIT alapelvek* követnek. Ismertetik a jelenlegi helyzetet is, amely szerint a *választottbírói eljárások esetében* általánosan elfogadott ezeknek a nem jogszabályi formát öltő joganyagoknak a választása, viszont a nemzeti bíróságok még ma is ragaszkodnak egy meghatározott állam jogának alkalmazandóvá rendeléséhez. Ez a felfogás nem változott a Római Egyezmény 1980-as megszületése óta.

Az Intézet egy merőben *új nézetet* képvisel, miszerint az Egyezmény 3. cikkének (1) *bekezdése értelmezhető úgy is, hogy engedi valamely nem állami joganyag alkalmazandónak választását*, beleértve az általános szerződéses alapelveket, mint például az UNIDROIT alapelveket. Azt, hogy erről az Egyezmény említett cikke nem szól, azzal magyarázza, hogy ezek az alapelvi katalógusok csak a Római Egyezmény 1980-as létrejöttét követően alakultak ki. Hangsúlyozza, hogy az alapelveket létrejöttük óta nagy sikerrel alkalmazzák a gyakorlatban, és amennyiben az Egyezmény kizárja ennek választási lehetőségét, akkor indokolatlanul meggátolja a feleket abban, hogy a fejlődés új eredményeit felhasználják, ami nem szolgálja az Európai Unión belüli kereskedelem érdekeit.

A nem állami jog alkalmazandónak választása mellett szól az, hogy ennek választásával a szerződő feleknek nem kell egyikük vagy másikuk országának jogát választaniuk, ugyanakkor arra sem kényszerülnek rá, hogy egy harmadik, mindkettejük által ismeretlen állami jogot rendeljenek alkalmazandónak. Ehelyett egy *teljesen semleges, és mindkettejük által elfogadható megoldás*

kínálkozik, a nem állami jog választásának lehetősége. Ez a megoldás a további előnnyel is járna, hogy felszámolná a ma létező *indokolatlan megkülönböztetést a nemzeti bíróságok és a választottbíróságok előtti eljárás között.*

A sokat hivatkozott ellenérvvel szemben, mely szerint a nem állami jogelvek tartalma nem pontosan meghatározott, és így bizonytalansághoz vezetnek, az Intézet kiemeli, hogy az UNIDROIT és az Európai Szerződéses Jogi Alapelvek közzététele óta ez a kockázat nagymértékben lecsökkent, az esetleges tartalmi hiányosságaik pótlására kialakítottak speciális szabályokat. Amennyiben a szerződő felek ezt még mindig nem találnák elegendő garanciának, akkor arra is lehetőségük van, hogy a szerződésben úgy rendelkezzenek, hogy a választott alapelvek által nem rendezett kérdésekben melyik állam jogát kívánják kiegészítő jogválasztásként rögzíteni.

2.13. A nem állami jog alkalmazandó joggá választásának a rendeletté alakítás során történő kifejezett és egyértelmű biztosítására konkrét *javaslattal* is előállnak, mely szerint a jelenleg hatályos Egyezmény 3. cikkének (1) és (2) bekezdésében használt „*jog*” szót „*jogforrás*” vagy „*jog vagy jogforrás*” kifejezésre kellene cserélni. Így ez a módosítás értelmezhető lenne a *lex mercatoriára*, az általános jogelvekre, vagy akár a nemzetközi kereskedelemben kialakult szokások és szokványokra történő utalásként.

Számolnak azzal az esettel is, hogy ezt a javaslatot az Európai Bizottság és a Parlament még mindig túl tágnak találná, és erre az esetre egy újabb javaslatot is közölnek, mely szerint a felek jogválasztási szabadságát a nemzetközi szervezetek által elismert kereskedelmi szerződések alapelveire kellene szűkíteni. Ez ugyanúgy biztosítaná az UNIDROIT és a PECL alapelvek alkalmazandó joggá választásának lehetőségét, azonban kizárná az egyes kereskedelmi társaságok, vállalkozások által kialakított saját szabályokat.

Fentiek alapján megállapítható, hogy az UNIDROIT válasza minden lehetséges esetet számba vesz és erre vonatkozóan megoldási javaslattal áll elő, ugyanakkor válaszában mindvégig szem előtt tartja a kiszámíthatóság követelményét.

2.14. A *Pompeau Fabra egyetem* szerint is biztosítani kellene a nemzetközi szerződések és az általános jogelvek alkalmazandó joggá választásának lehetőségét. Ehhez azonban további megjegyzéseket is fűz, amelyeket mindenképpen szem előtt kell tartani a rendeletté alakításkor:

2.14.1. *Pontosan meg kell határozni, hogy mit is értünk ezen nem állami jogforrások alatt.*

Ez a feltétel nem jelent túl nagy nehézséget a nemzetközi egyezmények esetében, mivel ezek köre egyértelmű, viszont az általános jogelvek esetében már nem ilyen egyszerű a helyzet. A javaslat szerint az általános jogelvek körét mindenképpen tanácsos lenne leszűkíteni az európai magánjogi kodifikáció eredményeire. Azt pedig, hogy konkrétan mely szabályok tartoznak ide, mindenképpen rögzíteni kellene az Egyezmény 3. cikkében. Véleményem szerint ez a *taxatív* megoldás a kiszámíthatóság követelményeinek megfelel, ugyanakkor a jelenlegi állapotot rögzíti, de a gazdasági kapcsolatok jövőbeli változásait követő módosítások, továbbfejlesztések iránti igénnyel nem számol.

2.14.2. *A nemzetközi egyezmények, az általános jogelvi kódexek, és a lex mercatoria is csak bizonyos kérdéseket szabályoz:, ahogyan már a fentebb tárgyalt többi választ adó is kiemelte, csak töredékes, hézagos szabályozású.*

Ennek következtében mindenképpen szükség van arra, hogy ezeknek a nem jogszabályi formát öltő jogforrásoknak az alkalmazandóvá választásakor *mögöttes szabályként* alkalmazható legyen az *állami jog is, mint a hézagokat kitöltő joganyag*. A felek jogválasztási szabadságát biztosítja, hogy erre a háttér joganyagra, vagyis állami jogra is vonatkozik az a szabály, hogy a szerződő felek a szerződésben konkrétan megválaszthatják, mely állam jogát kívánják erre a feladatra kijelölni. Ugyanakkor a felek ilyen állami jogválasztása hiányában a a Római Egyezmény 4. cikkében rögzített szabályokat alkalmazva kellene megállapítani a hézagpótló állami jogot.

2.14.3. Hangsúlyozzák, hogy nem elég annak rögzítése, hogy a felek jogosultak a szerződéses kapcsolataikban valamely általános jogelvek alkalmazandónak választására, hanem *mindenképpen rendezni kell az eljárási szabályokat is*, főleg arra vonatkozóan, hogy az eljáró bíró milyen módon hívhatja fel a feleket arra, hogy nevezzék meg a konkrét jogelveket, amelyek alapján a bíróság döntését meghozhatja. Ezt a megoldást a választottbírói gyakorlatban ma is eredményesen alkalmazzák.

2.15. További sajátossága a válasznak, hogy kiemeli, hogy az egyenlőtlen szerződések esetében - fogyasztói szerződések, egyéni munkaszerződések - nem választhatóak alkalmazandónak az általános jogelvek, mivel azok túlságosan bizonytalanok. A másíkok az, hogy a lex mercatoria szabályainak kialakításában a fogyasztó szervezetek nem vehettek részt, pontosan gyengébb pozíciójuk miatt, így kiszolgáltatottságukat csak növelné a nem állami jogforrások választásának biztosítása. Ez a kritika egy merőben új megközelítésmód, ami első olvasatra nagyon meggyőzőnek tűnik. Véleményem szerint azonban nem lehet ezt a kérdést a Zöld Könyvben feltett többi kérdéstől elkülönítetten kezelni. A jelen dolgozatban tárgyalt első kérdés, azaz a *minimum standardok kérdése szorosan összefügg a nem állami jog választásának lehetőségével*. Ha ugyanis a rendelet elfogadja a minimum standardok kialakításának lehetőségét, és így a fogyasztói és munkaszerződések esetében speciális garanciákat teremt, akkor nincs értelme az általános elvek, vagy a lex mercatoria alkalmazandó joggá választásának lehetőségét megvonni a felektől ezen szerződések esetében sem. A minimum standardok elegendő védelmet nyújthatnak a gyengébb pozícióban levő fogyasztók vagy munkavállalók részére, melyet az általános jogelvek választása nem játszhat ki. Ráadásul az *általános jogelvek*, függetlenül attól, hogy azok kialakításában a fogyasztói és munkavállalói szervezetek részt vettek vagy sem, olyan követelményeket is rögzítenek, mint a jóhiszeműség és tisztesség, ami *semmiképp sem kezelhető úgy, hogy a gyengébb fél pozícióját tovább gyengítsék*. Ezek alapján nem elfogadható számomra az egyetem válaszában megfogalmazott jelen kritikaiészrevétel.

2.16. A Zöld Könyvben javasolt megoldási módot sok további szervezet (Council of the Bars and Law Societies of the European Union, European Federation of Buildig Societies, European Banking Federation) is támogatja, mindannyian a szerződéses szabadság alapelveire hivatkozással.

A válasz legnagyobb újdonsága: kiemeli, hogy nemcsak nemzetközi egyezmények és általános alapelvi kódexek rögzíthetnek olyan szabályokat, melyek szoros kapcsolatban állnak egy társadalmi csoporttal, hanem léteznek *vallási szabályok* is, melyek meghatározzák egy-egy társadalmi csoport életének mindennapjait (beleértve kereskedelmi szokásait is). Példaként említi meg az iszlámot, melynek bankjogi szabályai meghatározóak az ehhez a valláshoz tartozók számára. Az egyetem javasolja, hogy akár a vallási szabályokat is választhassák a felek alkalmazandó jognak, tekintettel arra, hogy ezek az általános jogelvekhez hasonló szintű szabályokat rögzítenek.

2.17. Persze nem csak olyan válaszok érkeztek a Zöld Könyvbe feltett ezen a kérdésre sem, melyek maradéktalanul támogatják a nem állami szabályok alkalmazandóvá választását, mivel ha így lenne, akkor egységes felfogás miatt nem is lehetne kérdés ennek a lehetőségnek a rendelet szabályaiban való rögzítése. Általános jellegzetesség azonban, hogy a nem állami jog alkalmazandó joggá választását *ellenzők nem sorakoztatnak fel olyan részletes indokokat véleményük mellett, mint a megoldási mód támogatói*. Általános, és majdnem kizárólagos indok ezeknek a nem állami szabályoknak a *hézagossága*, és a szabályozás, valamint a *tartalom bizonytalansága*.

Ellenzi a Zöld Könyvben javasolt megoldási mód bevezetését például a *European Association of Co-operative Banks*, mely szervezet válaszában kimondja azt is, hogy abban az esetben nincs akadálya az általános jogelvek vagy nemzetközi egyezmények rendelkezéseinek a szerződés rendelkezései közé való felvételének, ha azt nem alkalmazandó jognak választják a felek, hanem a konkrét rendelkezéseiket, mint szerződéses feltételeket rögzítik.

Az *Egyesült Királyság* a fent említett bizonytalanságot, többértelműséget és hiányosságot hozza fel ellenzése indokaként. Hozzáteszi, hogy ha a szerződő felek mindenképpen ragaszkodnak a nem állami szabályok alkalmazandó joggá választásához, akkor ezt megtehetik úgy, hogy valamely választottbírárságot választják eljáró fórumnak.

3. A Róma I. rendelettervezet megoldásijavaslat

3.1. A rendelettervezeten az Európai Bizottság és a Parlament hangsúlyozza a hallgatóság jogválasztás elismerését, és a felek feltételezett akaratára hivatkozás kizártságát.⁴⁵ Ez a rendelkezés a kiszámíthatóságot növeli, és az Egyezmény rendelkezését pontosítja. Ennél azonban tovább is lép, mivel egy *vélelmet is felállít* az alkalmazandó jogot illetően, mely szerint, ha a felek között létrejött szerződés *fórumválasztást* tartalmaz, viszont az alkalmazandó jogról a felek nem rendelkeztek, akkor *vélelmezni kell*, hogy a felek akarata a választott bíróság tagállama jogának - *a lex forinak* - alkalmazandóvá választására is irányult. A megoldás mögött a Bizottságnak az a *gyakorlatias* megfontolása áll, hogy ha a felek kis- és középvállalkozások, akkor nemigen rendelkeznek megfelelő jogi szakértelemmel és „azt hihetik”, hogy a joghatóság kikötése egyenlő az alkalmazandó jog megválasztásával.

A Bayreuth-i egyetem által 2006. októberében rendezett konferencián, amelynek témája a Római Egyezmény rendeletté alakítása, és a Róma I. rendelettervezet rendelkezéseinek

⁴⁵ 3.cikk (1) bekezdés „...A jogválasztás lehet kifejezett, vagy annak a szerződés rendelkezéseiből, a felek magatartásából vagy az eset körülményeiből kellő bizonyossággal ki kell derülnie.”

számbavétele és az esetleges kifogások megvitatása volt a résztvevők egységesen vitatták ennek az új szabálynak a dogmatikai megalapozottságát.⁴⁶

3.2. A *rendelettervezet* 3. cikkének (2) bekezdése ugyanakkor a nem állami jogforrások alkalmazandóvá választásának kérdésében is állást foglalt. *Lehetővé teszi, hogy a felek alkalmazandó jogként egy nem állami jogot válasszanak*, vagyis az általános jogelvek és a nemzetközi egyezmények alkalmazandóvá választhatóságát rögzíti. Ez mindenképpen nagy eredménynek számít. Ugyanakkor a „szerződéses anyagi jog nemzetközi vagy közösségi szinten elismert elveit és szabályai” kifejezésből az is megállapítható, hogy a *rendelettervezetben rögzített megoldás sem biztosítja a lex mercatoria, vagy olyan magánkodifikációk alkalmazandó joggá választását, melyeket a nemzetközi közösség nem ismerne el kellőképpen*.

A Zöld könyvre adott válaszokban gyakran idézett kritikai megjegyzések megszüntetése érdekében a *rendelettervezet* rendezi azt az esetet is, ha a szerződéses jog bizonyos területeit a választott nem állami jog kifejezetten nem szabályozza. Kimondja, hogy ilyen esetekben azon általános elveket kell alkalmazni, melyekből a választott nem állami jogforrások szabályai vagy elvei erednek, vagy ha ez nem áll rendelkezésre vagy nem állapítható meg, akkor végső megoldásként a 4. cikk rendelkezéseit, azaz a jogválasztás hiányában alkalmazandó jogot rendeli alkalmazni. Ezzel a megoldási móddal az alapelvek hézagos rendelkezései többé nem képezhetik az alkalmazandóvá választás akadályát, mivel a rendelet a hézagok pótlására vonatkozó joganyagot konkrétan megjelöli.

3.3. A *rendelettervezet* szabályainak *hatályba lépését követően tehát a) választottbírósi és a b) nemzeti bíróság előtti eljárások az alkalmazandó jogot illetően már csak a c) lex mercatoria és a magánkodifikációk alkalmazandóvá választását illetően térnek majd el*. Itt azonban fontos megjegyezni, hogy amennyiben a választottbírósi által a lex mercatoria alapján meghozott ítéletet az állami bíróságok elismerik, és végrehajtják, akkor megállapíthatjuk, hogy a lex mercatoria az egyezmény rendelkezéseitől függetlenül végső soron mégis jogforrásként, ténylegesen érvényesülő jogként funkcionálhat.

---

⁴⁶Vörös Imre: Készülőben az új európai kollíziós magánjogi rendelet a szerződéses kötelekre alkalmazandó jogról In: Jogtudományi Közlöny 2006. évi 11. szám

III. cím. Az 1979. évi 13. számú törvényerejű rendelet és a rendelettervezet kapcsolata

I. fejezet. A Kódex szabályainak alkalmazása a Római Egyezmény hatályba lépését követően - a jelenleg hatályos állapot

1. A Kódex és a Római Egyezmény egymáshoz való viszonya

1.1. A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló Római Egyezményt Magyarország a 2006. évi XXVIII. törvénnyel hirdette ki, így ettől az időponttól kezdve a Kódex és az Egyezmény egymással ellentétes rendelkezései esetén az Egyezményben foglalt szabályok az irányadóak. A Kódex és a nemzetközi egyezményeknek ezt az általános - speciális viszonyát a nemzetközi jog általános elvein túl maga a Kódex is rendezi a 2.§-ban.

2. A tárgyi hatály összevetése

2.1. Fontos hangsúlyozni, hogy az *Egyezmény tárgyi hatálya jóval szűkebb a Kódexnél*. A Kódex a polgári jogi, családi jogi, és munkajogi jogviszonyokat szabályozza amennyiben azokban valamilyen lényeges külföldi elem szerepel, továbbá azt, hogy milyen joghatósági és eljárási szabályok alapján kell eljárni a lényeges külföldi elemet tartalmazó jogvitában.

Az Egyezmény kifejezetten kizár⁴⁷ a hatálya alól több, a Kódex által szabályozott jogviszonyt, így például a természetes személyek státusával összefüggő, öröklési jogi, házassági vagyoni jogi, családi jogi, választottbírói megállapodások és joghatósági kikötéseket.

2.2. Az Egyezmény a Kódex tárgyi hatálya alá tartozó kérdések közül csak a szerződéses kötelezettséget szabályozza, a Kódexnek ezen felüli szabályait érintetlenül hagyja. A jogalkalmazás során tehát a bírónak csak akkor kell az eddiginél jóval körültekintőbben eljárnia, ha szerződéses kötelezettségekkel kapcsolatos jogvitában kell megállapítania az alkalmazandó jogot, mivel csak ebben az esetben jöhet szóba az Egyezmény alkalmazása.

3. A felek jogválasztási szabadsága és a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog

3.1. A *Kódex egyetlen paragrafusban (24.§)*, egyetlen mondatban rendelkezik a felek jogválasztásáról, és ebből következően a *szabályozása nagyon általános*, és tág teret hagy az elméleti és gyakorlati jogértelmezésnek. Az *Egyezmény a felek jogválasztásával kapcsolatos kérdéseket kifejezetten és egyértelműen szabályozza*. A felek jogválasztása kapcsán rögzíti, hogy az nemcsak kifejezett, hanem hallgatóságos is lehet, valamint kimondja a *dépécage* lehetőségét, amely szerint a felek nemcsak a szerződés egészére, hanem egy részére is választhatnak alkalmazandó jogot. Rendelkezik továbbá a *választott jog megváltoztatásának* lehetőségéről és annak korlátairól, továbbá a *kötelező szabályok*, vagy kényszerítő rendelkezések⁴⁸ érvényesüléséről is.

⁴⁷ 1. cikk (2) bekezdés a.) -h.) pont

⁴⁸ 1. cikk (3) bekezdés, melynek tartalmát jelen dolgozat a korábbiakban már tárgyalta.

3.2. A jogválasztás hiányában alkalmazandó jog szabályai is megváltoztak az Egyezmény hatályba lépését követően. A Kódex által használt, ún. „három lépcsős”⁴⁹ szabályozással szemben az Egyezmény csak a *legszorosabb kapcsolat* elvét rögzíti, kiemelve, hogy amennyiben a szerződés valamely elkülöníthető része egy másik állammal áll a legszorosabb kapcsolatban, akkor kivételesen előfordulhat, hogy a szerződésnek erre a részére az érintett másik ország joga az alkalmazandó. Ez a szabályozási mód első látásra túlságosan leegyszerűsítettnek, és hiányosnak tűnhet, azonban ha megvizsgáljuk a Kódexben rögzített szabályokat, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy végső soron a Kódex is a legszorosabb kapcsolat elvét alkalmazza az alkalmazandó jog megállapítása során, csak részletesebben kifejti annak tartalmát, ami viszont egyben merevséget és rugalmatlanságot is jelent. Erre a részletes kifejtésre álláspontom szerint nincs szükség, mivel a gyakorlatban az alkalmazandó jog megállapítását minden esetben szakértelemmel bíró személyek (állami bírúk, vagy választottbírák) végzik, akik esetében nem lehet kérdés a legszorosabb kapcsolat elvének értelmezése.

3.3. Az Egyezmény a *legszorosabb kapcsolat kapcsolóelve vonatkozásában vélelmet állít fel*, mely szerint „vélelmezni kell, hogy a szerződés azon országgal áll a legszorosabb kapcsolatban, ahol a szerződés jellegéből adódó teljesítést végző félnek a szerződés megkötésekor a szokásos tartózkodási helye található, illetve társaság, egyesület vagy egyéb jogi személy esetében központi ügyvezetésének helye található.”⁵⁰

A jellemző szolgáltatást nyújtó fél szakmai vagy üzleti tevékenysége esetén ettől eltérően a tevékenység végzésének központja szerinti országot nevezi meg a szerződéssel legszorosabb kapcsolatban álló országnak, kivételként említve azt az esetet, ha a szerződés rendelkezései alapján a teljesítésre a tevékenység végzésének központján kívül más telephelyen kerül sor, és erre az esetre az e telephely szerinti országot vélelmezi a szerződéssel a legszorosabb kapcsolatban álló országnak.

Speciális szabályokat állapít meg a Római Egyezmény arra az esetre, ha a szerződés tárgya ingatlanok kapcsolatos dologi jog vagy ingatlan használatával kapcsolatos jog⁵¹, vagy ha fuvarozási szerződésről⁵² van szó.

4. A fogyasztói -, és az egyéni munkaszerződések szabályozása

4.1. A Kódexhez hasonlóan a Római Egyezmény is *különleges szabályokat* tartalmaz a „gyengébb” fél, azaz a *fogyasztók és a munkavállalók védelmére*. Az a tény tehát, hogy egy

⁴⁹ Az első lépcső a nevesített (nominát) szerződéstípusok esetén alkalmazandó jog meghatározása. Ha nem nevesített, hanem nevesítetlen szerződésről van szó, akkor második lépcsőben az elsősorban jellemző szolgáltatás kötelezettjének lakóhelye, székhelye, illetőleg telephelye szerinti jog az alkalmazandó. Ha pedig a nevesítetlen szerződés esetében a jogviszonyban nincs jellemző szolgáltatás, akkor végső kapcsolóelemként harmadik lépcsőben a legszorosabb kapcsolat elve alapján kell az alkalmazandó jogot meghatározni. In: Burián László-Kecskés László-Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog, 215-219. Krim Bt., Budapest 2005

⁵⁰ 4. cikk (2) bekezdés

⁵¹ 4. cikk (3) bekezdés: „...amennyiben a szerződés tárgya ingatlannal kapcsolatos dologi jog vagy ingatlan használatával kapcsolatos jog, úgy vélelmezni kell, hogy a szerződés a legszorosabb kapcsolatban az ingatlan fekvése szerinti országgal áll.”

⁵² 4. cikk (4) bekezdés: fuvarozási „szerződés esetében, ha a szerződés megkötésekor a fuvarozó tevékenysége végzésének központja szerinti ország megegyezik a berakodás vagy a kirakodás helye vagy a feladó tevékenysége végzésének központja szerinti országgal, úgy vélelmezni kell, hogy a szerződés a legszorosabb kapcsolatban ezen országgal áll. E bekezdés alkalmazásában az egyszeri útra szóló hajóbérelti szerződéseket és más olyan szerződéseket, amelyek fő célja az áru fuvarozás, fuvarozási szerződésnek kell tekinteni.”

szerződés meghatározza, hogy egy bizonyos jogot kell alkalmazni, nem foszthatja meg a fogyasztót vagy a munkavállalót az esetükben általában alkalmazott jog kötelező védő szabályainak a védelmétől. Amennyiben a felek semmit nem határoztak meg alkalmazandó jogként, úgy a fogyasztói szerződés esetében a fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti ország jogát kell alkalmazni, míg a munkaszerződésre azét, ahol a munkavállaló a munkát szokásosan végzi, ennek hiányában az alkalmazás helye szerinti országét.

A fogyasztó szerződések esetében már a Kódex is használja a *fogyasztó szokásos tartózkodási helyének jogát*, mint az alkalmazandó jog meghatározásakor figyelembe veendő vélelmet, de vagylagosan megjelölte a fogyasztó lakóhelyének jogát is. A Római Egyezmény - ahogy arra már fent is utaltam - már csak a szokásos tartózkodási hely szerinti ország jogát jelöli. A munkaszerződések esetében a Kódex szabályozási módja részben fedi az Egyezményben rögzített és fenti ismertetett szabályokat, viszont a Kódex 52.§-a speciális szabályokat rögzítet a kinevezéssel vagy választással keletkező munkaviszonyra, arra az esetre, ha a munkáltató speciális közhatalmi viszonyban álló szerv, valamint a vízi vagy légi fuvarozó járművön szolgálatot teljesítő munkavállaló munkaviszonyára vonatkozóan. Ezek a speciális szabályok az Egyezményből hiányoznak.

5. A Kódex jelenleg nem alkalmazható rendelkezései, szabályai

Összegezve a fentieket, megállapíthatjuk, hogy amennyiben a jogalkalmazó a konkrét ügyben a jelenleg hatályos szabályok alapján a *Kódex 24.-29.§, vagy az 51.-53.§-okban rögzített szabályokat* kívánná ítélete alapjául felhasználni, úgy döntése csak abban az esetben lesz jogszerű, ha ezek helyett a szabályok *helyett az ezeket felülíró EK Római Egyezményben rögzített szabályokat* alkalmazza.

Ezt a 2006. évi XXVIII. törvény kihirdetésével megkezdődő, jelenleg is tartó időszakot helyes lenne átmeneti időszaknak nevezni, tekintettel arra, hogy a Róma I. rendelettervezet elfogadásával a rendeletben rögzített szabályok hazánkra közvetlenül kötelezőek lesznek, és a fent ismertetett és jelenleg hatályos szabályokat ismét felülírják majd.

II. fejezet. A Róma I. elfogadása utáni állapotok, avagy a magyar nemzetközi magánjogi szabályok jövője

1. A tárgyi hatály összevetése, avagy mire terjed ki a jövőben a Kódex hatálya

1.1. Tekintettel arra, hogy a Róma I. rendelettervezet a Római Egyezményben rögzített szabályokat váltja majd fel, néhány érdemi módosítást is bevezetve, így továbbra is helyes az a megállapítás, amit a Római Egyezmény Kódexet felülíró szabályai kapcsán tettünk, vagyis hogy a *Kódex szélesebb tárgyi hatályából adódóan a Róma I. által nem szabályozott kérdésekben a Kódex szabályai továbbra is alkalmazandóak maradnak. A Róma I. tárgyi hatálya nem azonos a Római Egyezmény tárgyi hatályával*, így ismételten tárgyalni kell a Kódex tárgyi hatálya alól kikerülő jogviszonyokat. A rendelettervezet tárgyi hatálya a polgári vagy kereskedelmi jogi szerződéses kötelezettségekre terjed ki minden olyan helyzetben, amikor különböző országok jogai között választani kell, azaz kollízió merül fel.

1.2. A Római Egyezményhez hasonlóan a rendelettervezet is meghatározza azokat a kérdéseket, melyeket saját hatálya alól kifejezetten kizár⁵³. A kizárt jogviszonyok köre részben fedti az Egyezmény által kizárt kérdéseket. Azonban különbségként megemlíthető például, hogy a rendelettervezet már nem zárja ki hatálya alól a képvisellel kapcsolatos ügyeket (ezeket egy külön cikkben szabályozza) és az EGK tagállamainak területén jelentkező kockázatok fedezésére kötött biztosítási szerződéseket. Ezzel szemben a Római I. tárgyi hatálya a Római Egyezménytől eltérően már nem terjed kiaz előszerződéses jogviszonyból eredő kötelezettségek szabályozására.

A Kódex 24.-29.§, vagy az 51.-53.§-aiban rögzített szabályokat a jövőben sem alkalmazhatjuk majd, mivel a Róma I. rendelettervezet szabályai a Római Egyezménnyel egyezően ezeket felülírja.

2. A felek jogválasztási szabadsága és a jogválasztás hiányában alkalmazandó jog

2.1. A felek által alkalmazandó jog vonatkozásában lényeges újdonság, hogy a jövőben a szerződő felek *már nem csak valamely állam jogát választhatják* alkalmazandónak szerződéses viszonyaikra, *hanem a szerződéses anyagi jog nemzetközi vagy közösségi szinten elismert elveit és szabályait is*. Továbbra is *korlátot szab* a felek jogválasztásának majd az a megszorítás, hogy a *lex mercatoria továbbra sem választható* majd alkalmazandó jogként.

Ezen újítások előnyeit és hátrányait jelen dolgozat II. cím alatt részletesen elemeztem, így azt megismételni itt nem kívánom.

Továbbra is *lehetőségként* megjelenik majd a *dépécage*, vagyis a szerződés egyes elkülöníthető részeire alkalmazható lesz több állami jog, vagy nem állami jog is. A jelenleg hatályos szabályozással egyezően fennmarad a *választott jog megváltoztatásának lehetősége* és annak korlátai, továbbá a kötelező szabályok, vagy kényszerítő rendelkezések érvényesülése is.

⁵³ 1. cikk (1) bekezdés utolsó mondata, valamint (2) bekezdés

2.2. A jogválasztás hiányában alkalmazandó jog meghatározási módja⁵⁴ a nevesített szerződések esetében, azaz az első lépcsőt illetően, *visszatér a Kódexben rögzített, részletező, és az egyes szerződéstípusokat alapul vevő szabályozási modellhez*, mellyel szemben ma éles kritikai megjegyzéseket támasztanak napjaink kiemelkedő jogtudósai. A Bizottság a sokak szerinti „visszalépés” indokaként azt hozza fel, hogy a Római Egyezmény rugalmas megoldása jogbizonytalanságot teremt, ezért a jogbiztonság növelése érdekében kell a szigorú rangsorhoz ragaszkodva a rugalmatlan, merevebb megoldást választani.

A felek jogválasztásának hiányában alkalmazandó jog meghatározásának második és harmadik lépcsője (nevesítetlen szerződések) teljes mértékben visszatér a Kódex szabályozási módjához, így a második lépcsőben (a vegyes szerződések esetén) a jellemző szolgáltatást, majd harmadik lépcsőben (a sui generis szerződések esetén) a legszorosabb kapcsolat elvét kell alapul venni.

Vörös Imre egy ezt kommentáló konferencia-beszámolójában⁵⁵ kiemeli, hogy „a Római Egyezmény megoldásától való eltérés ellentétben áll a modern nemzetközi magánjogi kodifikációkkal is, és a szakirodalomban már megfogalmazott kritika szerint⁵⁶ visszalépést jelentene a hatvanas évekbe. Ezzel ugyanis a legszorosabb kapcsolat elve ismét a jellemző szolgáltatáshoz képesti szubszidiárius szabállyá degradálna.”.

3. A fogyasztói -, és az egyéni munkaszerződések szabályozása

3.1. A Róma I. rendelettervezet elfogadását követően a fogyasztói szerződésre vonatkozó szabályok ismét megváltoznak. A rendelettervezet *egyszerűsíti* az ezekre a szerződésekre *alkalmazandó jog meghatározását, kizárólag a fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti jog alkalmazását írja elő*. A tervezet pontosan meghatározza, hogy kit kell gyártónak, vagy forgalmazónak tekinteni⁵⁷: aki a fogyasztó szokásos tartózkodási helyének tagállamában kereskedelmi vagy szakmai tevékenységet folytat, vagy ilyen tevékenysége az említett tagállamra irányul. A rendelettervezet magyarázata hozzáteszi, hogy nem elegendő, ha a vállalat tevékenysége a fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti tagállamra irányul, hanem az is feltétel, hogy a szerződést ilyen tevékenység körében kössék. Erre a magyarázatra minden bizonnyal az információs technika óriási fejlődésének következtében volt szükség. Így tehát, ha a szolgáltatás megrendeléséhez a fogyasztó a hirdetett szolgáltatást egyoldalúan, más képviselők felkeresése nélkül megrendelheti, az fogyasztói szerződésnek minősül, azonban ha a szolgáltatás megrendeléséhez a fogyasztónak előbb fel kell vennie a kapcsolatot egy személlyel, akkor az nem ebbe a kategóriába tartozik.

A rendelettervezet a Kódexhez hasonló módon, de eltérő tartalommal, meghatározza azokat a szerződéstípusokat, melyek nem tartoznak a fogyasztói szerződések körébe. Ezek a „szolgáltatás nyújtására irányuló szerződések, ha a szolgáltatást a fogyasztó számára kizárólag a szokásos

⁵⁴ 4. cikk (1) bekezdés

⁵⁵ Vörös Imre: Készülőben az új európai kollíziós magánjogi rendelet a szerződéses kötelekre alkalmazandó jogról In: Jogtudományi közlöny, 2006. évi 11. szám

⁵⁶ In: Guiliano-Lagarde jelentés, Official Journal 1980. október 31-i szám, 1-50

⁵⁷ 5. cikk (2) bekezdés 2. mondat

tartózkodási helye szerinti országtól eltérő országban nyújtják”, továbbá a „fuvarozási szerződések, kivéve a 90/314/EGK irányelv szerinti szervezett utazásra vonatkozó szerződéseket”, és az „ingatlanlancadatos dologi jogra vagy ingatlan használatával kapcsolatos jogra vonatkozó szerződések”, kivéve az ún. time sharing szerződéseket.

A rendelettervezet már nem írja elő [szemben az Egyezmény 5. cikkének (2) bekezdésével], hogy a fogyasztó a szerződéskötéshez szükséges cselekményeket a szokásos tartózkodási helye szerinti országban végezze el. Ez a rendelkezés kibővíti a fogyasztói szerződések körét.

3.2. Az *egyéni munkaszerződésekre* vonatkozó rendelettervezetben foglalt szabályok *nagyon* hasonlóak a Kódex 51.§-ban rögzített szabályokhoz, a rendelettervezet csak pontosítja azt. A rendelettervezet az ítélkezési gyakorlatban kialakult értelmezési módnak megfelelően szabályozza a munkavállaló munkavégzési helyének fogalmát. A tervezet úgy rendelkezik, hogy a munkavégzés helye az a hely, ahol, vagy *ahonnan* a munkavállaló a szerződés teljesítéseként rendszerint a munkáját végzi. Ez a bővítés azokra az esetekre utal, ha a munkavállaló csak a munka felvételének, vagy leadásának, kötelezettségét teljesíti állandó helyen, azonban a munkakörének megfelelő feladatokat változó munkahelyeken teljesíti.

Azonban nemcsak akkor lesz azon a telephely szerinti ország joga az alkalmazandó jog, ahol a munkavállalót alkalmazták, ha a munkavállaló a munkáját rendszerint nem ugyanabban az országban vagy országból végzi, hanem abban az esetben is, ha a munkáját olyan helyen végzi, mely nem tartozik nemzeti felségterület alá.

A Kódex 52.§-ában rögzített *speciális szabályok*, melyek a kinevezéssel vagy választással keletkező munkaviszonyra, arra az esetre, ha a munkáltató speciális közhatalmi viszonyban álló szerv, valamint a vízi vagy légi fuvarozó járművön szolgálatot teljesítő munkavállaló munkaviszonyára vonatkoznak a rendelettervezet szövegéből is *hiányoznak*.

Fentiek alapján látható, hogy a jövőben hatályba lépő rendelettervezet szabályai közelebb állnak majd a Kódex szabályaihoz, mint a jelenleg hatályos Római Egyezmény rendelkezései, ami nem feltétlenül jelent előrelépést, sőt a többségi vélemény szerint inkább visszalépésként értékelhető.

Összegzés

A Római Egyezmény közvetlenül alkalmazandó közösségi joganyaggá, azaz rendeletté alakításának folyamata kezdetét vette, és a célul kitűzött változtatások nemcsak formailag, hanem tartalmilag is érintik majd a jelenleg hatályos Római Egyezmény szabályait. Összességében megállapítható, hogy a Zöld Könyvben megjelent tervezet szabályainak nagy része - mint például a minimum standardok létrehozása, vagy a nem állami jog alkalmazandó jognak választása is - az EU tagállamok körében többségében támogatókra talált, így vélelmezhetően és remélhetőleg az Európai Tanács a döntéshozatali rendszer folyamatában módosítások nélkül elfogadja majd a rendelettervezetet, és néhány éven belül valódi közösségi jogszabályként minden Unió tagállamot kötelezően érintenek majd az abban foglalt szabályok.

Függelék

Kapcsolódó jogesetek

1. Compania Valenciana esete (ICC részitélete, Nr. 5953 Revue de l'Arbitrage 1990.701)

Felek: Compania Valenciana de Cementos Portland S.d. vevő (alperes)

New York-i székhelyű eladó (felperes)

Tényállás: A felek keretszerződést kötöttek egymással szén folyamatos szállítására. Ebben a szerződésben a felek jogválasztásról nem rendelkeztek, sőt, a keretszerződés tervezetében még szerepelt alkalmazandó jogként New York állam jogának kijelölése, de ezt a kikötést a végleges szövegből törölték.

A keretszerződés úgy rendelkezett, hogy a szén vételárának változása miatt a vételárról félévente külön szerződésben állapodnak meg a felek. Az első ilyen, vételárra vonatkozó szerződésben a felek kifejezetten a spanyol jogot választották alkalmazandó jogként. A későbbiekben kötött szerződések ilyen klauzulát nem tartalmaztak.

A jogvita abból eredt, hogy a felek két szállítmány árában nem tudtak megállapodni, így az eladó bírósághoz fordult. Tekintettel arra, hogy a keretszerződésben a felek választottbírósi eljárást kötöttek ki, ez alapján a Primary Coal Inc. International Chamber of Commerce (XIX. Ker kamara) járt el.

A jogválasztás azonban nem volt egyértelmű, ezért a felek kifejezetten felhatalmazták az eljáró választottbírósi eljárást, hogy állapítsa meg az alkalmazandó jogot.

A választottbírósi eljárást kimondta, hogy jelen ügyben az alkalmazandó jog a lex mercatoria. Ezt a következtetését a választottbírósi eljárási szabályzata és a francia polgári perrendtartás szabályainak felhatalmazása alapján hozhatta meg. A döntés indoklásában arra hivatkozott a választottbírósi eljárást, hogy a keretszerződés végleges szövegből kihagyott, kimaradó jogválasztás arra utal, hogy a felek kifejezetten ki akarták zárni valamely nemzeti jog szabályainak alkalmazását, vagyis az volt a céljuk ezzel, hogy jogviszonyukra valamely nemzetközi eredetű joganyagot alkalmazzanak. Ilyen nemzetközi eredetű joganyag a lex mercatoria, a nemzetközi gazdasági kapcsolatban kialakult gyakorlati szabályok összessége. Ez a joganyag valódi jogszabályösszességnek tekinthető, mivel a választottbírósi eljárások erre alapozott ítéletét a nemzeti bíróságok végrehajtják és elismerik. *Összegezve:* jelen ügyben a felek hallgatólagosan a lex mercatoriát választották alkalmazandó jognak.

A részítélet elleni fellebbezés alapján eljáró másodfokú bíróság döntésében kimondta, hogy az ICC eljárási szabályzata nem írja elő, hogy a választottbírósi eljárást köteles volna valamely nemzeti jogrendszert alkalmazni, vagyis a lex mercatoriát alkalmazandó jogként jogszerűen választható.

Az ügy érdemében hozott döntést a bíróság a jóhiszeműség és a pacta sunt servanda jogelvekre alapozta, és megállapította a szénállomány árát, továbbá az alperest kártérítés fizetésére kötelezte.

2. M. Nelet vs. soc. Tecno International ügy (1997. február 24. Franciaország, Cour d'appel de Grenoble, ch. Sociale)

Felek: M. Nelet munkavállaló, felperes
soc. Tecno International vállalat, alperes

Tényállás: Mr. Neletet 1992. áprilisában egy amerikai vállalat alkalmazásba vette. A munkakörébe egy dél-franciaországi vállalat által gyártott orvosi termékek értékesítése tartozott. Később elbocsátották, mire a munkavállaló munkaügyi pert indított a társaság ellen a francia jog alapján. A francia bíróság a francia jog szabályai alapján megállapította a felmondás jogellenességét, és a munkavállalónak kártérítést ítélt meg, melybe nem számította bele a munkavállaló elmaradt hasznát, arra hivatkozással, hogy a munkavállaló nem volt eladási ügynök.

A másodfokú eljárás során a vállalat vitatta a francia jog alkalmazását. Azt állította, hogy a szerződésre Texas állam joga alkalmazandó.

A másodfokú bíróság elismerte, hogy a felek Texas állam jogát választották alkalmazandónak, azonban elutasította a fellebbezést a következőkre hivatkozással. A felmondást illetően a francia jog nagyobb védelmet biztosít a munkavállalók számára, mint a texasi jog, és mivel a francia jog lenne alkalmazandó a szerződésre a felek jogválasztásának hiányában, ezért a Római Egyezmény 6.2 cikke alapján a francia jog kötelező szabályait (felmondás és jogorvoslat) figyelembe kell venni. Vagyis a texasi jog ezekben a kérdésekben nem alkalmazható a francia jog helyett.

Ugyanerre a következtetésre jutott az eljáró bíróság a következő ügyben is.

3. Société Scheurich GmbH Co Kg vs. Deschamps  gy (1997. október 15. Franciaország, Cour d'appel de Metz)

Felek: Deschamps munkavállaló, felperes
Société Scheurich GmbH Co Kg munkáltató vállalat, alperes

Tényállás: Egy Deschamps nev  munkavállalót egy német társaság (Société Scheurich GmbH Co Kg) alkalmazott, viszont a munkavállaló munkáját Franciaországban végezte. A felek abban állapodtak meg, hogy szerződésükre a német jogot választják alkalmazandónak. A munkavállalót később elbocsátották, amely döntés ellen a munkavállaló bírósághoz fordult. A felperes a francia jog szabályait k rte alkalmazandó jogként figyelembe venni az elbocsátás jogszerűségének megállapítása kapcsán.

A bíróság a Római Egyezmény 6. cikk (1) bekezdését alkalmazta, amely szerint „A 3. cikk rendelkezései ellenére, munkaszerződés esetében a felek jogválasztása nem eredményezheti azt, hogy a munkavállalót megfosztják az azon jog kötelező szabályai által biztosított védelemtől, amely jogválasztás hiányában alkalmazandó leme.”

Jogválasztás hiányában pedig a 6. cikk (2) bekezdés értelmében a munkaszerződésre „azon ország joga az alkalmazandó, ahol a munkavállaló a szerződés teljes tekek nt rendszerint a munkáját végzi, m g ha ideiglenesen egy másik országban is foglalkoztatják...”

Ebben a konkrét esetben a munkavállaló munkáját rendszerint Franciaországban teljesítette. A felmondás szabályait illetően a francia jog szabályai, melyek kötelező szabályok, nagyobb

védelmet biztosítanak a munkavállalónak. Ezek alapján a bíróság úgy döntött, hogy kötelező szabályok alól nem lehet kiszerezni, és a francia jogot alkalmazta.

Megjegyzés: Annak érdekében, hogy a bíróság így dönthessen, a Római Egyezmény 6. cikk (1) bekezdésében rögzített mindkét konjunktív feltétel fennállását meg kellett állapítania, vagyis hogy a konkrét esetben kötelező szabályról van szó, és hogy az egyébként alkalmazandó jog nagyobb védelmet biztosít, mint a szerződésben választott jog szabályai.

4. *Wutieg vs. soc. International Harvester ügy* (1986. november 27., Franciaország, Cour d'appel de Paris)

Felek: International Harvester amerikai vállalat (alperes)

Wutieg munkavállaló (felperes)

Tényállás: a felperes az alperesi cég egyik munkavállalója volt, akinek munkaviszonyát a társaság felmondással megszüntette. A felmondás jogszerűsége vagy jogellenességének kérdése képezte a per tárgyát. Az elsőfokú bíróság a felperes keresetét, amely a felmondás jogellenességének megállapítására és kártérítés fizetésére irányult, az elsőfokú bíróság elutasította az alkalmazandó jogot nem vizsgálva. A másodfokú bíróság az alkalmazandó jog megállapításakor az alperes által a felperesnek a párizsi munkavégzés kezdetekor átadott tájékoztató jellegű iratot (külföldi munkavállalóknak járó speciális juttatásokról, stb.) amely szerint a munkaviszony megszüntetéséből eredő jogvita esetén a munkavállaló választhat a társaság honossága szerinti amerikai jog és a munkavégzés helye szerinti francia jog alkalmazása között. A másodfokú bíróság ennek az iratnak szerződéses jelleget tulajdonított, és így a felperes választását alapul véve a francia jogot alkalmazta a szerződésszegés elbírálására.

Sajátossága ennek az ügynek, hogy annak ellenére, hogy a Római Egyezmény még nem lépett hatályba a szerződés aláírásakor, a bíróság mégis az Egyezmény 3. és 6. cikkére hivatkozott, mint döntése alapjául szolgáló joganyagra.

5. *Société Lorraine des Produits Métallurgiques (SPLM) vs. SA Banque Paribas Belgique Korenmarkt et Soc. BVBA Finecco ügy* (1993. november 10. Franciaország, Cour d'appel de Paris, 1ère chambre, section des urgences)

Felek: Société Lorraine des Produits Métallurgiques (SPLM) felperes

SA Banque Paribas Belgique Korenmarkt és Soc. BVBA Finecco alperesek

Tényállás: 1991. júliusában a Société Lorraine des Produits Métallurgiques (a továbbiakban: SPLM), melynek székhelye Franciaországban van, fémlemezket adott el egy belgiumi székhelyű társaságnak, a BVBA Finecco-nak. A Banque Paribas Belgique (egy belga bank) bankgaranciát nyújtott az ügyletnek. A felperes által kibocsátott számlák egy részét a BVBA Finecco nem fizette meg, ezért az SPLM keresetet indított a BVBA Finecco és a bank ellen egy francia bíróság előtt, és követelte több számlája ellenértékének megfizetésért.

Az eljárásban az első kérdés az volt, hogy vajon a francia bíróságnak van-e joghatósága eljárni. A Brüsszeli Egyezmény 5(1) cikke alapján a teljesítés helye szerinti bíróságnak van joghatósága. A bankgaranciát nyújtó bank telephelyét, azaz a teljesítés helyét az alkalmazandó jog szabályai alapján kellett meghatározni. A francia bíróság a Római Egyezményben lefektetett kollíziós szabályokat alkalmazta, és a felek szándékát a szerződés rendelkezései alapján vizsgálva azt állapította meg, hogy a felek szándéka arra irányult, hogy a 3. cikk rendelkezései alapján a francia jog legyen az alkalmazandó. A francia jog választását a bíróság abból a szerződéses rendelkezésből vezette le, hogy a szerződés francia jogszabályra hivatkozott a bankgarancia vonatkozásában.

Az ítélet indoklásában a bíróság a következőt mondta ki: A Római Egyezmény 3. cikk (1) bekezdése alapján, ha a szerződő felek a szerződésben egy meghatározott ország jogszabályaira hivatkoznak, mint az egyik felet a szerződéses biztosítékkal kapcsolatban kötelező szabályt, akkor ebből az a következtetés vonható le, hogy a felek hallgatólagosan ennek az országnak a jogát választották alkalmazandónak.

Irodalomjegyzék:

1. *Burián László - Kecskés László - Vörös Imre: Magyar nemzetközi kollíziós magánjog* Krim Bt. Budapest, 2005.
2. *Green Paper on the conversion of the Rome Convention of 1980 on the law applicable to contractual obligations into a Community instrument and its modernisation. COM(2002) 654 final*
3. *Morris John Humphrey Carlile: The Conflict of Laws.* Sweet & Maxwell Kiadó, 1949., 4. kiadás
4. *Pflender Richard: The European Contracts Convention - The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts.* London, Sweet & Maxwell Kiadó, 1991.
5. *Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations (1) by Mario Giuliano Professor, University of Milan (who contributed the introduction and the comments on Articles 1, 3 to 8, 10, 12, and 13) and Paul Lagarde Professor, University of Paris I (who contributed the comments on Articles 2, 9, 11, and 14 to 33)*
Journal official n° C 282 du 31/10/1980 p. 0001 - 0050
6. *Szászy István: A szerződő felek jogszabályválasztó joga a nemzetközi kötelmi jogban,* Budapest, Tébe Kiadóvállalata, 1929.
7. *Vörös Imre: Nemzetközi gazdasági kapcsolatok joga I.-II.* Krim Bt. Budapest, 2004.
8. *Vörös Imre: Készülőben az új európai kollíziós magánjogi rendelet a szerződéses kötelekre alkalmazandó jogról* In: *Jogtudományi közlöny*, 2006. évi 11. szám

Felhasznált jogszabályok:

9. 1979. évi 13. számú törvényerejű rendelet a nemzetközi magánjogról
10. 2006. évi XXVIII. törvény a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, Rómában, 1980. június 19-én aláírásra megnyitott egyezmény és jegyzőkönyvei, valamint az azokat módosító egyezmények, továbbá a Ciprusi Köztársaságnak, a Cseh Köztársaságnak, az Észt Köztársaságnak, a Lengyel Köztársaságnak, a Lett Köztársaságnak, a Litván Köztársaságnak, a Magyar Köztársaságnak, a Máltai Köztársaságnak, a Szlovák Köztársaságnak és a Szlovén Köztársaságnak az említett egyezményhez és jegyzőkönyveihez történő csatlakozásáról szóló, Brüsszelben, 2005. április 14-én aláírt egyezmény kihirdetéséről.

A Zöld Könyvre adott felhasznált válaszok:

11. Az *Alliance Internationale de Tourisme* és a *Fédération Internationale de l'Automobile* Zöld Könyvre adott válasza
12. A *Council of the Bars and Law Societies of the EU* válasza
13. *Csehország Igazságügyi Minisztériuma* által adott válasz
14. Az *Egyesült Királyság* válasza
15. A *European Assotiation of Co-Operative Banks* válasza
16. A *European Banking Federation* Zöld Könyvre adott válasza
17. A *European Federation of Building Societies* válasza
18. A *Hamburgi Egyetem professzorainak, Ulrich Magnus és Peter Mankowskinak* a Zöld Könyvre adott válasza
19. Az *International Swaps and Derivatives Association* válasza
20. A *Magánjogi Egységesítés Nemzetközi Intézete, az UNIDROIT* Zöld Könyvben feltett kérdésekre adott válasza
21. A *Max Planck Intézetnek* a Zöld Könyvben feltett kérdésekre adott válasza
22. A *Nordic Group Private International Law* válasza
23. *Norvégia* válasza
24. A *Pompeau Fabra egyetem* válasza

Felhasznált internetes honlapok, webcímek:

25. www.rome-convention.org
26. www.europa.eu

jogi hírek

interjúk

publikációk

vitafórum

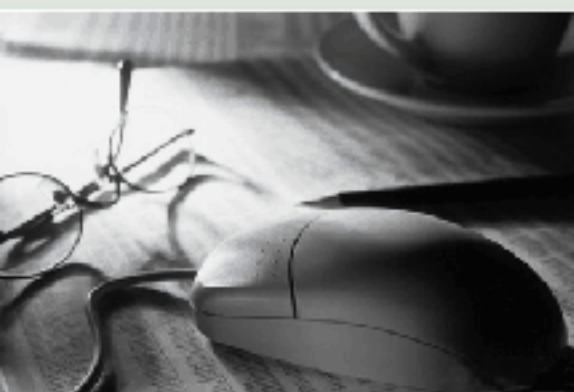
szaknévsor

jogi szakkönyv-katalógus

jogi állásbörze

szakmai rendezvények

heti hírlevél

országos ügyvédi szaknévsor

magyar, angol és német nyelven

ügyfél keres ügyvédet szolgáltatás